

Tukiviittomien hyödyntäminen kommunikoinnin tukena alle kolmevuotiaiden ryhmissä varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä

Henna Kivinen

Laura Lähdeaho

Opinnäytetyö, AMK
Toukokuu 2023
Sosionomin tutkinto-ohjelma

Kivinen, Henna & Lähdeaho, Laura

Tukiviittomien hyödyntäminen kommunikoinnin tukena alle kolmevuotiaiden ryhmissä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä.

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Toukokuu 2023, 53 sivua

Sosionomin tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Opinnäytetyön aiheena oli tutkia alle kolmevuotiaiden ryhmässä työskentelevien varhaiskasvatuksen opettajien ajatuksia tukiviittomien hyödyntämisestä sekä mahdollisia kokemuksia tukiviittomista. Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia, millaista tietoa varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomista, nähdäänkö tukiviittomat hyödyllisenä menetelmänä tukemaan alle kolmevuotiaan lapsen kommunikaatiota ja osallisuutta sekä käytetäänkö heidän kokemuksiansa mukaan tukiviittomia alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimuksessa haastateltiin kymmentä varhaiskasvatuksen opettajaa Jyväskylän kaupungin päiväkodeista. Haastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina ja aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä soveltaen.

Tutkimustuloksien mukaan tukiviittomien ajateltiin olevan hyödyllinen menetelmä lapsen kommunikoinnin tukemisessa. Silti tukiviittomia käytetään vaihtelevasti alle kolmevuotiaiden ryhmissä. Tukiviittomien käyttöön vaikutti eniten kokemuspohjan puute ja tukiviittomien muistamisessa ja osaamisessa koettiin myös haasteita. Tukiviittomien systemaattiseen käyttöön ei ole riittävää osaamista varhaiskasvatuksen opettajilla ja tukiviittomat unohtuvat helposti, jos niitä ei käytetä jatkuvasti varhaiskasvatuksen arjessa. Osaamista voitaisiin vahvistaa tukiviittomakoulutuksella. Myös työyhteisön kannustus koettiin tärkeäksi ja työyhteisöllä on tärkeä merkitys uuden kommunikointimenetelmän käyttöönotossa ja aktiivisessa käyttämisessä. Tukiviittomien ajateltiin olevan hyödyllinen menetelmä tukemaan alle kolmevuotiaan lapsen osallisuutta sekä ymmärretyksi ja kuulluksi tulemistä. Tukiviittomien ajateltiin hyödyttävän myös lapsiryhmän pedagogiikkaa ja toiminnanohjausta. Vaikka tukiviittomat nähtiin hyödyllisenä menetelmänä alle kolmevuotiaan lapsen kommunikoinnin tukemisessa, tuloksista nousi esille, että tukiviittomat otetaan käyttöön vasta silloin, kun lapsella havaitaan puheen viivästymää tai haasteita kielenkehityksessä. Tukiviittomien käytöstä ei ajateltu olevan haittaa lapsen puheen kehitykselle tai kommunikoinnille, mutta tuloksista nousi ajatuksia, voiko tukiviittomien käytöstä olla haittaa lapsen puheen kehitykselle silloin, jos lapsi käyttää ainoastaan tukiviittomia kommunikointikeinonaan. Tukiviittomien mahdollisista vaikutuksista alle kolmevuotiaiden lasten puheen ja kielen kehitykseen tarvittaisiin lisää tutkimustietoa.

Avainsanat (asiasanat)

Tukiviittomat, alle kolmevuotiaat, lapsen kielenkehitys, varhaiskasvatus, osallisuus, laadullinen tutkimus

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

-

Kivinen, Henna & Lähdeaho, Laura

Using Key Word Signs with Under Three-year-olds in Early Childhood Education. From Early Childhood Education and Care Teachers' View

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, May 2023, 53 pages

Health and Welfare. Bachelor's Degree Programme in Social Services. Bachelor's thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

The topic of the thesis was to study Early Childhood Education and Care Teachers' thoughts about key word signing with under three-year-olds. The goal was to research teachers' thoughts about key word signing and possible experiences in key word signing. The aim of the study was to find out what kind of information teachers had about key word signs, if key word signing is seen as a beneficial method to support under three-year-olds' communication and participation, and whether key word signs are used in early childhood education with under three-year-olds.

The study was a qualitative study, and the data was collected using a thematic interview. Ten Early Childhood Education and Care Teachers from different daycares in Jyväskylä were interviewed. The interviews were conducted as individual interviews, and the data was analysed using data-driven content analysis.

According to the results, key word signs were seen as a useful method to support children's communication, but using key word signs in groups varied. Use of key word signs was most affected by the lack of experience, and remembering and learning key word signs was also considered challenging. The results showed that there is not enough competence for the systematic use of key word signs, and they are easily forgotten if not used continuously in the early childhood education and care environment. Competence could be strengthened through training in key word signing. The encouragement of the work community was also considered important, and the work community plays an important role in the introduction and active use of the new communication method. Key word signs promote children's understanding, hearing and participation in Early Childhood Education and Care. Key word signs were seen as a useful method to support communication. Key word signs supported the pedagogy in the group of under three-year-olds.

Although key word signs were seen as a useful method to support children's communication, it was pointed out that key word signs are only introduced when there is delay or challenges in speech. According to the results, the use of key word signs was not thought to be harmful to the speech development or communication, however some teachers wondered whether the use of key word signs could be harmful to the speech development if the child uses only key word signs as a way to communicate. More research is needed on the possible effects of key word signs on language development with under three-year-old children.

Keywords/tags (subjects)

Key Word Signing, Under Three-year-olds, Child Language Development, Early Childhood Education and Care, Participation, Qualitative Research

Miscellaneous (Confidential information)

-

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Alle kolmevuotiaan lapsen kielenkehitys.....	4
2.1	Lapsen kieli kehittyy vuorovaikutuksessa	4
2.2	Esikielellisen kehityksen vaiheet	5
2.3	Alle kolmevuotiaan lapsen puheen kehitys ikävaiheittain	7
2.4	Lapsen kielen ja puheen kehityksen haasteet	10
3	Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi	12
3.1	Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät.....	12
3.2	Tukiviittomat	14
3.3	Tukiviittomien vaikuttavuudesta tehtyjä tutkimuksia	16
4	Lapsen kielenkehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa	17
4.1	Varhaiskasvatus.....	17
4.2	Alle kolmevuotiaan lapsen kielenkehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa	19
4.3	Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa	20
5	Tutkimuksen toteutus.....	22
5.1	Tutkimuksen tavoitteet	22
5.2	Tutkimusmenetelmä	22
5.3	Aineiston keruu	23
5.4	Aineiston analyysi.....	25
6	Tutkimustulokset.....	28
6.1	Työyhteisön merkitys	29
6.2	Tukiviittomat osana pedagogiikkaa	33
7	Johtopäätökset.....	38
7.1	Tutkimustulosten tarkastelua	38
7.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	42
7.3	Jatkotutkimusehdotukset.....	45
	Lähteet	46
	Liitteet	51
	Liite 1. Saatekirje	51
	Liite 2. Suostumuslomake	52
	Liite 3. Haastattelurunko.....	53

Taulukot

Taulukko 1. Alle kolmevuotiaan lapsen puheen kehitys (Lyytinen 2014, 65, muokattu).....	8
Taulukko 2. Alle kolmevuotiaan lapsen puheen ja kielen kehityksen huolen merkkejä (Siiskonen ym. 2014, 131, muokattu).....	11
Taulukko 3. Esimerkki aineiston teemoittelusta.....	27
Taulukko 4. Tutkimusaineistosta nousseet teemat	28

1 Johdanto

Lapsen varhaiset kokemukset vuorovaikutuksesta luovat perustan lapsen kielen kehitykselle (Lau-nonen 2023, 8). Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tukea lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia lapsen iän ja kehityksen mukaisesti ja varhaiskasvatuksessa lapselle tulee järjestää lapsen tarpeiden mukaiset tukitoimet heti tuen tarpeen ilmettyä (L540/2018, 1–3§). Alle kolmevuotiaan lapsen puhe ja kieli kehittyy vauhdikkaasti ja yksilöllisesti ja varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on tärkeä rooli puheen ja kielen tukemisessa, havainnoinnissa ja arvioinnissa. Lapsen puheen ja kielen kehitystä voidaan tukea kommunikointia tukevilla ja korvaavilla menetelmillä, joita ovat esimerkiksi tukikuvat, tukiviittomat, kommunikointitaulu ja kommunikointikansio. Tässä opinnäytetyössä keskityttiin tukiviittomiin, jotka ovat yksittäisiä viittomakielen viittomia ja niiden avulla viitotaan lauseiden ydinsanoja. Tukiviittomat rytmittävät puhetta ja voivat tukea lapsen ymmärtämistä.

Tämän opinnäytetyön aiheena oli tutkia alle kolmevuotiaiden ryhmässä työskentelevien varhaiskasvatuksen opettajien ajatuksia tukiviittomien hyödyntämisestä sekä mahdollisia kokemuksia tukiviittomista. Opinnäytetyön aihe valikoitui sen kiinnostavuuden vuoksi ja tietoa tukiviittomien hyödyistä ja käyttämisestä olisi tarpeellista lisätä. Tukiviittomia käytetään varhaiskasvatuksessa vaihtelevasti ja eroja voi olla paljon saman yksikön sisällä. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, millaista tietoa varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomista, nähdäänkö tukiviittomat hyödyllisenä menetelmänä tukemaan alle kolmevuotiaan lapsen kommunikaatiota ja osallisuutta sekä käytetäänkö heidän kokemuksensa mukaan tukiviittomia alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä. Tutkimus rajattiin alle kolmevuotiaisiin lapsiin, koska puheen ja kielen kehitys on tässä ikäryhmässä nopeaa ja usein myös hyvin eritasoista. Erityisesti alle kolmevuotiaan lapsen kommunikoinnin, puheen kehityksen sekä osallisuuden tukeminen on tärkeää, jotta lapsi voi saada myönteisiä kokemuksia vuorovaikutuksesta sekä tulla kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi.

Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä oli teemahaastattelu, joka toteutettiin yksilöhaastatteluina. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat: millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomien käyttämisestä ja millaisia ajatuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomien pedagogisesta hyödyntämisestä alle kolmevuotiaiden ryhmässä.

Tutkimusaineisto kerättiin Jyväskylän kaupungin päiväkodeista, joissa oli alle kolmevuotiaiden lasten ryhmiä. Haastateltavat rajattiin varhaiskasvatuksen opettajiin, koska he vastaavat lapsiryhmän pedagogisesta suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja kehittämisestä sekä dokumentoinnista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 18). Haastatteluaineisto kerättiin nauhoittamalla haastattelut, jonka jälkeen aineisto litteroitiin eli muutettiin tallenteet tekstimuotoon. Tutkimusaineisto analysoitiin sisällönanalyysiä soveltaen hyödyntämällä teemoittelua.

Tämä opinnäytetyö aloitettiin teoreettisen viitekehyksen luomisella etsimällä opinnäytetyön aiheeseen ja käsitteisiin liittyviä tutkimuksia, artikkeleita sekä kirjallisuutta suomeksi ja englanniksi. Käsitteiden määrittämiseen hyödynnettiin Finto-sanastoa. Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä olivat *tukiviittomat*, *alle kolmevuotiaiden kielenkehitys*, *AAC-menetelmä*, *osallisuus*, *vuorovaikutus* ja *varhaiskasvatus*. Tiedonhaku tehtiin seuraavista tietokannoista: CINAHL Plus with Full Text, CINAHL Ultimate, eBook Collection (EBSCOHost), ERIC, Finna ja Teacher Reference Center. Lisäksi tiedonhaussa käytettiin Google Scholar –hakupalvelua. Hakusanoina käytettiin *tukiviittomat*, *vuorovaikutus*, *kommunikointi*, *AAC-menetelmä*, *alle 3-vuotiaat*, *kielen kehitys*, *puheen kehitys*, *viitottu puhe*, *viittomakieli* ja *puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio*. Tiedonhakua täydennettiin seuraavilla englanninkielisillä hakusanoilla: *baby sign language*, *speech-supporting signs*, *infant*, *toddler*, *communication*, *interaction*, *nonverbal communication*, *augmentative and alternative communication*, *communication skills*, *child development*, *language acquisition*, *symbolic gesture*, *baby sign*, *gestural signs*, *children*, *key word signing* ja *manual signs*. Tiedonhakua tehtiin myös manuaalisesti etsimällä opinnäytetyön aiheeseen liittyvää kirjallisuutta kirjastoista sekä etsimällä tieteellisiä tutkimuksia ja artikkeleita internetistä.

2 Alle kolmevuotiaan lapsen kielenkehitys

2.1 Lapsen kieli kehittyy vuorovaikutuksessa

Lapsen kieli kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, johon lapsi on valmis jo syntyessään (Laakso 2014, 25). Myös Kunnarin ja Paavolan (2012, 57) mukaan lapsen kieli ja puhe kehittyvät vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja lapsi tarvitsee kielen omaksumiseen sosiaalista vuorovaikutusta sekä ympäristön tuottamia kielellisiä virikkeitä. Launonen (2023) toteaa vuorovaikutuksen olevan useimmiten tietoista viestintää, mutta se ei ole sitä aina. Viestintää voidaan kuitenkin pitää aina vuorovaikutuksena, joka voi olla muutakin kuin kielellistä. Kielen käyttöä pidetään kuitenkin

tietoisena vuorovaikutuksena, joka voi pohjautua puhuttuun tai kirjoitettuun kieleen tai puhetta korvaaviin kommunikointimenetelmiin. Lapsen vuorovaikutustaidot alkavat tyypillisesti kehittyä ensin aikuisen, yleensä vanhemman, ja lapsen kahdenkeskisessä virittymisessä toisiinsa. Tämän jälkeen lapsen vuorovaikutustaidot etenevät jaetun tarkkaavuuden kautta kohti tietoista viestintää. (Launonen 2023, 17–18.) Näitä käsitteitä käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Kunnarin ja Paavolan (2012) sekä Laakson (2014) mukaan pieni vauva on kiinnostunut enemmän ihmiskasvoista kuin muista kuvallisista ärsykkeistä. Vuorovaikutus pienen vauvan kanssa tapahtuukin useimmiten läheltä kasvojen. (Kunnari & Paavola 2012, 58; Laakso 2014, 26.) Lapsen ensimmäisten elinkuukausien aikana vuorovaikutustilanteet ovat lyhyitä ja toteutuvat pääsääntöisesti vanhemman aloitteesta. Vastavuoroinen vuorovaikutus syntyy vanhemman ja vauvan yhteisessä toiminnassa, jossa vanhempi vastaa herkästi vauvan aloitteisiin ja tulkitsee niitä osana vuoropuhelua. Vanhemman aktiivisuus tukee vauvan jokellusta sekä lapsen aloitteellisuutta kommunikointitilanteissa. (Kunnari & Paavola 2012, 58, 61.)

Sekä Kunnari ja Paavola (2012, 58) että Laakso (2014, 25) toteavat vauvan olevan kiinnostunut myös ympäristönsä ihmisäänistä. Launosen (2023) mukaan aikuiset muokkaavat vuorovaikutustilanteessa puhettaan vauvalle sopivampaan äänensävyyn, jolloin puhe on äänensävyltään korkeampaa ja puheen sävelkulku vaihtelee tavallista enemmän. Tätä kutsutaan hoivapuheeksi. Hoivapuheen piirteitä esiintyy usein luonnostaan aikuisten ja lasten puheessa vauvalle puhuttaessa. (Launonen 2023, 24–25.) Myös Laakso (2014, 26) toteaa, että vauvan kanssa kommunikoidessa aikuisen puhe on usein hitaampaa ja puhe on normaalia korkeampaa sekä yksinkertaisempaa. Korkeampi äänensävy ja puheen sävyjen vaihtelu auttavat vauvaa keskittymään vuorovaikutukseen. Pieni vauva ei vielä ymmärrä puheen sisältöä, mutta puheen sisällön ymmärtäminen alkaa kehittyä noin puolen vuoden iässä. Tässä vaiheessa vauvan on tärkeää kuulla äidinkieltä tavanomaista puhemallia puheella leikkittelyn lisäksi, jolloin vauvan tunne- ja puheviestinnän kehitystä voidaan tukea. (Launonen 2023, 25.)

2.2 Esikielellisen kehityksen vaiheet

Lapsen puhekieltä edeltävää kehitysvaihetta kutsutaan esikielelliseksi kehitykseksi. Esikielellinen kehitysvaihe alkaa lapsen syntymästä ja kestää noin kahteen ikävuoteen asti, kun lapsi alkaa kommunikoida pääasiassa sanoja käyttämällä. (Laakso 2014, 31.) Esikielellisessä kehitysvaiheessa

lapsi käsittää kykenevänsä tavoitteelliseen viestintään ja alkaa ymmärtää oman toimintansa vaikutuksia ympäristöönsä. Lapselle kehittyy jaetun tarkkaavuuden taito, eli lapsi kykenee seuraamaan esimerkiksi toisen henkilön katseen suuntaan tai kiinnittämään toisen huomion johonkin kohteeseen. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 19–20.)

Esikielellisen kehityksen vaiheiden lukumäärä vaihtelee tutkijoiden mukaan, mutta yleisesti ottaen se voidaan jakaa kahteen tai kolmeen vaiheeseen (Laakso 2014, 31). Laakson (2014, 31) sekä Paavola-Ruotsalaisen ja Rantalaisen (2020, 21) mukaan esikielellisen kehityksen ensimmäinen vaihe eli kahdenvälinen vaihe ulottuu lapsen syntymästä noin kuuden kuukauden ikään asti. Kahdenvälisessä vaiheessa lapsella on halu päästä sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja vanhemman ja lapsen välinen kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus on osa tätä vaihetta (Laakso 2014, 31). Myös Paavola-Ruotsalainen ja Rantalainen (2020, 21) kirjoittavat, että kasvotusten tapahtuva vuorovaikutus sekä erityisesti tunneilmaisut vanhemman ja lapsen välillä ovat osa kahdenvälistä vaihetta. Vanhempi ja lapsi virittyvät toisiinsa, jolloin aikuinen mukauttaa toimintaansa lapsen tunnetilojen ja toiminnan mukaan. Vanhempi voi esimerkiksi jäljitellä lapsen ilmeitä tai ilmeillä liioitellusti. Tämä tukee lapsen keskittymistä vuorovaikutukseen. (Launonen 2023, 24.)

Esikielellisen kehityksen toinen vaihe on kolmenvälinen tai tavoitteellinen vaihe, jolloin lapsen viestintä muuttuu kahdenvälisestä kolmenväliseen viestintään. Kolmenvälisyys viittaa siihen, että lapsi harjoittelee jakamaan huomiotaan jostain ympäristön kohteesta toisen ihmisen kanssa. (Laakso 2014, 32.) Sekä Laakson (2014, 32) että Paavola-Ruotsalaisen ja Rantalaisen (2020, 21) mukaan kolmenvälinen vaihe alkaa noin 6–8 kuukauden iässä ja kestää noin 18 kuukauden ikään asti. Kolmenvälisessä vaiheessa lapsi tulee tietoiseksi omasta sekä toisten ihmisten toiminnasta ja oppii jaetun tarkkaavuuden taitoja (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 22–23). Noin yhdeksän kuukauden iässä lapsi alkaa tiedostaa, että kokemuksia sekä asioita on mahdollista jakaa toisen kanssa, jolloin puhutaan jaetusta tarkkaavuudesta (Launonen 2023, 38). Lapsi alkaa ohjautua enemmän ympäröivään maailmaan, erityisesti esineisiin, ja lapsi oppii myös seuraamaan toisen ihmisen katsetta. Lapsen osoittamiseksi ovat selvin merkki siitä, että lapsi on siirtynyt kolmenväliseen vaiheeseen. (Laakso 2014, 32.)

Adamson ja Dimitrova (2014, 300) sekä Launonen (2023, 38) toteavat, että jo varhaisissa vuorovaikutustilanteissa aikuinen pyrkii jakamaan kiinnostusta esineisiin pienen lapsen kanssa. Lasta on

tärkeää tutustuttaa esineisiin varhaisissa vuorovaikutushetkissä (Laakso 2014, 32). Yhteistä kiinnostusta voi herättää esimerkiksi antamalla leluja lapselle (Adamson & Dimitrova 2014, 300). Sekä Laakson (2014, 38) että Launosen (2023, 47) mukaan jaetun tarkkaavuuden tilanteet ovat tärkeitä lapsen kielellisen ilmaisun sekä vuorovaikutuksen kehittymisen näkökulmasta. Lapsen ensimmäisen ikävuoden loppupuolella lapsen kyky vastata jaetun tarkkaavuuden tilanteisiin kasvaa merkittävästi ja lapsi esimerkiksi osoittaa esineitä ja näyttää käsissään olevia tavaroita. Näihin toimintoihin alkaa pian liittyä muita kommunikoivia toimintoja kuten ääntelyä, tunneilmaisua ja ensimmäisiä sanoja. (Adamson & Dimitrova 2014, 300–301.) Muita lapsen ensimmäisiä kommunikoivia eleitä ovat yleensä vilkuttaminen, tavoittelemine ja poistyyöntäminen ja lapsi voi myös nostaa käsiään halutessaan syliin. Kielen varhaisen ymmärtämisen näkökulmasta kommunikoivilla eleillä on tärkeä rooli lapsen itseilmaisussa. (Laakso 2014, 36.)

Laakson (2014, 33) sekä Paavola-Ruotsalaisen ja Rantalaisen (2020, 25) mukaan esikielellisen kehityksen viimeistä vaihetta kutsutaan rinnakkaisvaiheeksi. Tässä vaiheessa olennaista on esikielellisen ja kielellisen viestinnän samanaikaisuus. Tämä vaihe sijoittuu 12–24 kuukauden ikään, kun lapsi alkaa tuottaa ensimmäisiä sanoja ja se sijoittuu hieman päällekkäin kolmenvälisen vaiheen kanssa. Rinnakkaisvaiheessa lapsen puhe kehittyy vauhdikkaasti. (Laakso 2014, 33.) Lapsi hyödyntää puheen rinnalla myös ei-kielellisiä taitoja kuten eleitä ja ilmeitä. Eleiden avulla tuetaan puhuttuun kieleen siirtymistä. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 25–26.) Myös Laakso (2014, 54) kirjoittaa, että eleillä arvellaan olevan vaikutusta kielen ymmärtämiseen ja puhumiseen, ja Iverson ja Goldin-Meadow (2005) toteavat lapsen eleiden käytön liittyvän vahvasti lapsen kielen kehitykseen. Kehityksen edetessä lapsi oppii eleiden ja sanojen yhdistämisen kautta yhdistämään puhuttuja sanoja (Launonen 2023, 48; Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 25–26).

2.3 Alle kolmevuotiaan lapsen puheen kehitys ikävaiheittain

Lapsen kielen ja puheen kehitys on nopeaa kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana. Kehityksessä on paljon yksilöllisiä eroja (Korpilahti & Pihlaja 2019, 186). Lapsi opettelee kieltä havainnoimalla ympäristönsä lisäksi vuorovaikutustilanteita (Lyytinen 2014, 51). Kielen kehityksen rinnalla lapsi oppii myös motorisia taitoja sekä liittämään ympäristön havainnoinnista saatua tietoa lapsen aikaisempiin kokemuksiin (Launonen 2023, 17). Lapsen puheen kehityksen keskeiset muutokset voidaan jakaa eri ikävaiheisiin (ks. Taulukko 1).

Taulukko 1. Alle kolmevuotiaan lapsen puheen kehitys (Lyytinen 2014, 65, muokattu)

Ikä	Keskeiset puheen kehityksen muutokset eri ikävaiheissa
7–12 kk	Lapsi joteltelee monipuolisesti. Lapsi pyrkii kontaktiin toisten kanssa ja käyttää eleitä ilmaisun tukena.
1–2 v	Lapsen ensisanat ilmaantuvat. Sanasto karttuu yksilöllisesti. Lapsen sanavarasto vaihtelee muutamista sanoista yli 200 sanaan. <ul style="list-style-type: none"> • Lapsi ymmärtää sanoja enemmän kuin pystyy itse käyttämään. • Lapsi noudattaa lyhyitä toimintaohjeita ja kehotuksia. • Lapsella on symbolisia leikkitoimintoja.
3 v	Lapsi opettelee innokkaasti uusia sanoja ja tuottaa sanayhdistelmiä, joissa sanat taipuvat: <ul style="list-style-type: none"> • Sanastossa on eniten substantiiveja ja verbejä. • Adjektiivien, pronomien ja partikkeleiden käyttö yleistyy. Taivutusmuotojen käyttö laajenee: <ul style="list-style-type: none"> • Puheessa esiintyy preesens- ja imperfektimuotoja, monikon tunnusta, genetiiviä, partitiivia sekä sisä- ja ulkopaikallissijoja. • Lapsi käyttää myös ”omatekoisia” muotoja ja taivutuksia.

Alle yksivuotias lapsi suuntautuu ja reagoi ääniin, äänitelee eri tavoin ja käyttää ilmeitä ja eleitä ilmaisun tukena sekä joteltelee monipuolisesti (Lyytinen 2014, 51–54). Vauvan tuottamat ääntelyt ensimmäisten elinviikkojen aikana ovat yksittäisiä vokaaleja, mutta hyvin nopeasti vokaalit yhdistyvät yhtäjaksoiseksi ääntelyksi ja ennen viiden kuukauden ikää vauvan ääntelyyn ilmaantuvat konsonantit (Laakso, 2014, 35). Kunnarin ja Savinainen-Makkosen (2012) mukaan vauvan ääntely on ensimmäisten elinkuukausien aikana ei-tavoitteellista itkuääntelyä ja vegetatiivisia ääntelyjä, kuten aivastelua, nikottelua ja röyhtäilyä. Itkuääntelyt muuttuvat tavoitteellisiksi noin 3–4 kuukauden iässä, kun vauva oivaltaa itkun herättävän vanhempain huomion. Vauvan ollessa noin kahden kuukauden ikäinen hän alkaa tuottamaan mielihyvä-ääntelyjä eli kujertelua. Tällöin ääntelyt ovat jo hyvin tahdonalaisia ääntelyjä ja mielihyvä-ääntely tapahtuu vanhemman ja vauvan välisessä kasvovokkaisessa vuorovaikutuksessa. Mielihyvä-ääntelyjen lisäksi vauva alkaa tuottaa naurua esimerkiksi vuorovaikutuksen aloittamiseen. Noin neljän kuukauden iässä vauvan äänentuotto on kehittynyt, ja hän on oppinut kontrolloimaan äänentuottoaan. Tällöin vauva alkaa leikitellä monipuolisesti äänellään ja hän kokeilee erilaisia äänen ääriominaisuuksia muun muassa kiljuen, kuiskaten, vinkuen, muristen ja päristellen. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012, 70–72.)

Lapsen lähestyessä kuuden kuukauden ikää hän alkaa kokeilla aiempaa laajemmin vokaalimaisten ja konsonanttimaisten äänneiden yhdistelemistä (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012, 72). Tätä

vaihetta kutsutaan marginaalijokellukseksi. Lapsen ollessa noin 7–10 kuukautinen hän siirtyy varsinaiseen jokellusvaiheeseen eli kanoniseen jokellusvaiheeseen, jolloin hän alkaa tuottaa konsonantti-vokaalitavuja. Näiden ajoitukselliset ominaisuudet vastaavat aikuispuheen tavuja. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2020, 61.) Lyytisen (2014, 54) mukaan lapsi aloittaa kanonisen jokeltelun 6–7 kuukauden iässä, jolloin hän alkaa toistamaan konsonantti-vokaalitavusarjoja tai vaihtelevia vokaali-konsonanttisarjoja. Jokeltelun on todettu vaikuttavan lapsen myöhempään puheen ja kielen kehitykseen, joten tähän vaiheeseen siirtyminen on lapsen kehityksen kannalta tärkeää (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2020, 61).

Lapsi alkaa ymmärtää kieltä ja sanoja ensimmäisen ikävuoden lopulla ennen varsinaista puhetta. Ensimmäisen ja toisen ikävuoden aikana äänteiden kehittyminen on nopeinta. (Lyytinen 2014, 54.) Stoltin ja Salmen (2020, 77) mukaan lapsi tuottaa ensisanansa noin yksivuotiaana. Puolentoista vuoden ikään asti lapsi kuitenkin käyttää itseilmaisussaan sanojen sijasta pääasiassa jokeltelua ja ääntelyä. Yleisesti lapsen sanavarasto on noin 50 sanaa puolitoistavuotiaana. Tämän jälkeen lapselle tulee usein sanapyrähdysvaihe, jonka aikana lapsi oppii useita sanoja päivittäin. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2020, 62–64.)

Yksi-kaksivuotias lapsi ymmärtää sanoja enemmän kuin osaa itse tuottaa ja kaksivuotiaiden lasten sanavarastoissa voi olla paljon eroja (Lyytinen 2014, 65). Myös Stoltin ja Salmen (2020) mukaan kaksivuotiaiden lasten sanavarastot voivat vaihdella paljon muutamasta sanasta jopa alle kuuteensataan sanaan. Keskimääräisesti lapsen sanavarasto koostuu alle 300 sanasta. (Solt & Salmi 2020, 79.) Yksi-kaksivuotiaalla lapsella on symbolisia eli kuvitteellisia leikkitoimintoja, jotka liittyvät lapsen ymmärtävän sanavaraston kehittymiseen. Symbolisissa leikkitoiminnoissa lapsi esimerkiksi harjaa, syöttää tai juottaa nukkea, ja leikkitoiminnan kohteena voi olla myös esimerkiksi sisarus tai vanhempi. (Laakso 2014, 37.) Lapsi tuottaa toimintaan liittyviä verbejä kuten antaa, ottaa ja tulla (Lyytinen 2014, 56). Kaksivuotiaan lapsen sanastossa voi olla myös aikaan liittyviä sanoja (Stolt & Salmi 2020, 81).

Kahden-kolmen vuoden iässä substantiivit ja verbit ovat keskeisiä lapsen sanastossa. Sanaston kehittyessä adjektiivien käyttö laajenee ja lapsi omaksuu myös partikkeleita, pronomineja ja apuverbejä. Lauserakenteet kehittyvät vauhdikkaasti ja lapsi harjoittelee esimerkiksi kielto-, käsky- ja kysymyslauseita. Lapsi käyttää puheessaan taivutusmuotoja sekä preesens- ja imperfektimuotoja ja

kolmevuotiaan puheessa alkaa esiintyä myös komparatiivimuotoja lapselle tutuista adjektiiveista. Taivutusmuodot kehittyvät vaiheittain ja taivutuksiin liittyvät virheet ovat ikäkaudelle tyypillisiä. Kaksi-kolmevuotiaat lapset käyttävät puheessaan omistusmuotoa eli genetiivimuotoa ja sisä- ja ulkopaikallissijoja. (Lyytinen 2014, 56–59.) Kolmevuotias lapsi osaa kertoa omista asioistaan ja vastata kysymyksiin sekä kykenee keskustelemaan toisten kanssa. Lapsi on oppinut äidinkieltensä perustaidot ja lapsen puhe on ymmärrettävää, vaikka äännevirheitä voi vielä esiintyä. Keskustelut lapsen kanssa ovat tässä vaiheessa vielä kolmevuotiaan tasoista, mutta lapsi osaa keskustelussa huomioda toisen sekä kykenee vuorottelemaan puhuessaan. (Korpilahti & Pihlaja 2019, 188.)

2.4 Lapsen kielen ja puheen kehityksen haasteet

Korpilahti ja Pihlaja (2019, 186) toteavat, että lasten kehitys on yksilöllistä puheen ja kielen kehityksen osalta ja kehitys etenee eri vaiheiden mukaisesti, mutta jo pienten lasten kielen ja puheen kehityksessä voi näkyä merkkejä mahdollisista haasteista. Kielenkehityksen haasteita tunnistetaan usein vasta silloin, kun lapsi käyttää puhetta varsinaisena kommunikointikeinonaan. Ennen puhumaan oppimista, eli lapsen esikielellisen kehityksen vaiheessa, havaitut mahdolliset kielenkehityksen viivästymät voivat vaikuttaa myöhemmälläkin iällä lapsen kielelliseen kehitykseen ja aiheuttaa haasteita kielellisiin taitoihin. (Ahonen, Määttä, Meronen & Lyytinen 2014, 79.) Tässä opinnäytetyössä ei keskitytä lapsen kielen ja puheen kehityksen poikkeavuuksiin tai diagnooseihin tarkemmin, mutta tuodaan esille, että mahdollisia huolen merkkejä puheen tai kielen viivästymisestä tai kehityksellisestä kielihäiriöstä voidaan havaita jo alle kolmevuotiaiden lasten puheen ja kielen kehityksessä.

Puheen ja kielen kehityksen huolen merkkejä voidaan tarkastella havainnoimalla ja vertaamalla huolen merkkejä lapsen kielen ja puheen tyypilliseen kehitykseen (Korpilahti & Pihlaja 2019, 186). Vuoden ikäisen lapsen puheen kehityksen huolen merkkeinä voidaan pitää esimerkiksi kontaktin puutetta sekä vähäistä jokeltelua. Puolitoistavuotiailla lapsilla kommunikoivien eleiden vähäinen käyttö sekä sanojen puuttuminen ja kaksivuotiaalla lapsella alle kymmenen sanan sanasto sekä vaikeudet ymmärtää lyhyitä ohjeistuksia ovat puheen ja kielen kehityksen huolen merkkejä. Kolmevuotiaan lapsen puheen kehityksessä kiinnitetään huomiota esimerkiksi selvästi suppeaan sanavarastoon ja taivutusmuotojen vähäiseen käyttöön. (Siiskonen, Aro & Lyytinen 2014, 131.) Taulukossa 2 kuvataan tarkemmin alle kolmevuotiaan lapsen puheen ja kielen kehityksen huolen merkkejä.

Taulukko 2. Alle kolmevuotiaan lapsen puheen ja kielen kehityksen huolen merkkejä (Siiskonen ym. 2014, 131, muokattu)

Ikä	Huolen merkkejä
1 v	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi ei seuraa ympäristöään eikä pyri vaikuttamaan siihen. • Lapsen on vaikea saada kontaktia. • Lapsella ei ole kommunikatiivisia eleitä (esim. käsien nostoa pyrkiessään syliin, vilkuttamista). • Lapsen jokertelu on vähäistä tai yksipuolista tai sisältää niukasti konsonantteja. • Eryteisesti vastavuoroisuuden puute sekä ääntelyn ja jokertelun vähäisyys ja yksipuolisuus ovat syitä tarkempaan seurantaan.
1,5 v	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsella on vähän kommunikatiivisia eleitä. • Lapsella ei ole lainkaan sanoja. • Lapsi ei osaa noudattaa lyhyitä toimintakehotuksia (esim. tule tänne, anna tutti, ota pallo). • Eryteisesti ymmärtämisen vaikeudet yhdistyneenä suvussa esiintyviin kielellisiin vaikeuksiin ovat syy tarkempaan seurantaan.
2 v	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsella on alle kymmenen sanan sanasto. • Lapsi ei muodosta kahden sanan lauseita. • Lapsi ei noudata lyhyitä ohjeita tai ymmärtää ne väärin. • Lapsella on vaikeuksia tunnistaa tuttuja esineitä ja asioita (esim. vaatteita, leluja) nimeltä. • Lapsen leikki ei sisällä symbolisia toimintoja. • Eryteisesti suppea sanavarasto ja puutteet ymmärtämisessä antavat aihetta jatkotutkimuksiin.
3 v	<ul style="list-style-type: none"> • Sanojen äänneasu on selvästi puutteellinen. • Lapsella on suppea tuottava sanasto, jossa keskeisellä sijalla ovat substantiivit ja verbit. • Taivutusmuotojen käyttö on vähäistä. • Lapsi ei noudata kaksiosaisia ohjeita tai hän ymmärtää niitä väärin.

Lapsen kehityksen näkökulmasta on aiheellista järjestää esimerkiksi puheterapeutin tutkimuksia, jos taulukossa kuvattuja piirteitä esiintyy lapsella useampia. Yksittäiset piirteet eivät välttämättä vielä anna syytä tarkempaan tutkimukseen. (Siiskonen ym. 2014, 129.) Kunnarin ja Laasonen (2022b) mukaan useamman huolen merkin esiintyminen on syy lähettää lapsi jatkotutkimuksiin jo 1–2 vuoden iässä. Täten voidaan poissulkea esimerkiksi kuulovikaan, autismitiloihin tai kehitysvammaan liittyvät vaikeudet. (Kunnari & Laasonen 2022b, 14.)

Kuten aiemmin on tuotu esille, puheen ja kielen kehityksen huolen merkkejä voidaan todeta jo alle kolmevuotiailla lapsilla. Ahosen ja muiden (2014, 85) sekä Kunnarin ja Laasosen (2022a, 100) mukaan kielen kehityksen haasteita pystytään kuitenkin diagnosoimaan usein vasta neljän-viiden vuoden iässä. Tarpeelliset tukitoimet tulisi järjestää mahdollisimman pian, kun lapsen kielen kehityksestä on noussut huoli ja siinä on havaittu viivettä tai poikkeavuuksia (Kehityksellinen kielihäiriö 2019; Kunnari & Laasonen 2022a, 100). Myös Korpilahti ja Pihlaja (2019, 186–187) toteavat, että kielenkehityksen haasteisiin tulee kiinnittää huomiota ja on tärkeää järjestää tarpeelliset tukitoimet lapsen kielenkehityksen tukemiseksi. Kunnarin ja Laasosen (2022b, 26) mukaan pitkäkestoisilla ja vaikea-asteisilla kielen ja puheen kehityksen häiriöillä voi olla vaikutusta muun muassa lapsen psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, jonka vuoksi näiden varhainen toteaminen on tärkeää. Viiveet kielen ymmärtämisessä ja eleiden käytössä varhaislapsuudessa voivat mahdollisesti ennustaa viiveitä lapsen sosioemotionaalisessa kehityksessä myöhemmin lapsuudessa (Rautakoski, Ursin, Carter, Kaljonen, Nylund & Pihlaja 2021, 12). Ahonen ja muut (2014, 85) toteavat, että kielenkehityksen haasteiden varhaisella tunnistamisella ja tuella voidaan vaikuttaa lapsen sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen sekä mahdollisiin oppimisvaikeuksiin.

Puheen ja kielen kehityksen haasteiden havainnoinnissa ja tukemisessa varhaiskasvatus on tärkeässä roolissa. Huoli lapsen kielen ja puheen kehityksestä ja ymmärtämisestä tulee usein esiin varhaiskasvatuksessa tai lastenneuvolassa (Korpilahti & Pihlaja 2019, 190). Varhaiskasvatuksen työntekijöiden on seurattava lapsen puheen ja kielen kehitystä jatkuvasti, jotta mahdolliset kielenkehityksen poikkeavuudet havaitaan mahdollisimman varhain (Stolt & Vehkavuori 2022, 60). Poikkeavan kielenkehityksen tunnistamista varten varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee tuntee lapsen tyypillinen puheen ja kielen kehittyminen sekä tunnistaa huolta aiheuttavat merkit poikkeavasta kielenkehityksestä (Korpilahti & Pihlaja 2019, 186).

3 Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi

3.1 Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät

Vuorovaikutus ja yhteys toisiin ihmisiin on tärkeää lapselle, ja vuorovaikutusta tukemalla voidaan tukea myös lapsen kielellistä kehitystä (Ketonen, Launonen, Ikonen, Salmi, Palmroth, Röman & Mattinen 2014, 201). Vuorovaikutusta tukemalla vaikutetaan myös lapsen osallisuuteen. Osallisuus, kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen ovat lapsen oikeuksia (Yleissopimus lapsen oikeuksista

60/1991). Osallisuus on osallistumisen lisäksi muun muassa yhteenkuuluvuutta ja vaikuttamista. Lapsella on mahdollisuus kokea osallisuuden tunnetta, kun hänelle annetaan mahdollisuus osallistua ja hänen ajatuksensa ja näkökulmansa otetaan huomioon ja lapsi kokee yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Karlsson 2020, 247, 257.) Kuulluksi tuleminen ja itseilmaisuoikeus ovat tärkeä osa osallisuutta. Lapsi kertoo ja ilmaisee itseään hänelle luonnollisella tavalla eikä ilmaisu ole aina sanallista vaan sen voi tulkita lapsen ilmeistä ja eleistä, kehosta ja toiminnasta. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 76–77.) Haasteet puheen ilmaisussa tai ymmärtämisessä voivat aiheuttaa turhautumisen ja tuskastumisen tunteita, joka voi esiintyä levottomuutena, kiukkuna tai vetäytymisenä. Tällöin tulisi ottaa käyttöön näköön ja tuntoon perustuvia kommunikoinnin menetelmiä eli puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä vuorovaikutuksen tukemiseksi. (Ketonen ym. 2014, 201–202.) Puhetta tukevilla ja korvaavilla menetelmillä on vaikutusta myös lapsen osallisuuteen, kun lapsella on keino ilmaista itseään ja tulla nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi.

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi eli AAC (Augmentative and Alternative Communication) on kansainvälinen yleiskäsite, joka käsittää erilaisia apuvälineitä sekä menetelmiä, joilla voidaan korvata tai tukea puhetta (Huuhtanen 2012b, 15). Sekä Huuhtanen (2012b, 15) että Launonen, Neuvonen ja Savolainen (2022, 334) toteavat, että AAC-menetelmät jaetaan yleensä avusteiseen ja ei-avusteiseen kommunikointiin. Avusteisia kommunikointimenetelmiä ovat graafiset kommunikointikeinot ja niiden käyttöön liittyvät apuvälineet, kosketeltavat merkit sekä esinekommunikaatio. Avusteisissa kommunikointimenetelmissä käytettävät merkit valitaan ja ne ovat fyysisesti erillään käyttäjältä. (Huuhtanen 2012b, 15.) Avusteisessa kommunikoinnissa käytettäviä apuvälineitä ovat esimerkiksi kommunikointikansio, kommunikointitaulu ja puhelaitteet (Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi eli AAC 2023). Ei-avusteisia kommunikointimenetelmiä ovat viittomat, ilmeet ja eleet, jotka viestijä tuottaa itse ilman apuvälinettä (Huuhtanen 2012b, 15).

Launonen (2023, 171) toteaa, että tutkimusten mukaan puhetta tukevien menetelmien käytöstä ei ole havaittu haittoja lapsen puheen kehitykselle. Launosen (2023) mukaan puhetta tukevan tai korvaavan kommunikointimenetelmän käyttöä suositellaan erityisesti silloin, jos lapsen puheen oppiminen on tavallista hitaampaa. Menetelmää suositellaan tällöin lapselle ja myös hänen lähi-ihmisilleen, ja sen avulla pyritään tukemaan lapsen puheen kehitystä ja ymmärtämistä. (Launonen 2023, 170–171.) Myös Savinainen-Makkonen ja Hällback (2012, 288) kirjoittavat, että lapsen pu-

heen tuoton viivästyessä tai sen ollessa vaikeaa, tulee puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointimenetelmien käyttö aloittaa mahdollisimman varhain. Käytettävän AAC-menetelmän valinnassa on tärkeää pyrkiä huomioimaan lapsen mielenkiinnon sekä taitojen kannalta sopivin vaihtoehto (Launonen 2012, 32–33). Uuden kommunikointimenetelmän opetteleminen vaatii lapsen lähi-ihmisiltä paljon harjoittelua (Launonen 2023, 171). Puhetta tukevat menetelmät, kuten puhekin, tarvitsevat käytön pohjalle toimivan varhaisen vuorovaikutuksen (Launonen ym. 2022, 337). Käytettävän menetelmän tärkein tehtävä on vahvistaa lapsen vuorovaikutusta, kommunikointia ja itseilmaisua (Ketonen ym. 2014, 202). Myös Launonen (2023, 171) korostaa, että uuden kommunikointimenetelmän harjoittelua tulisi ajatella siitä näkökulmasta, että lapsi saa sellaisen kommunikointikeinon, jolla hän voi olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa.

Kuten aiemmin mainittiin, puhetta tukevien ja korvaavien menetelmien valikoima on laaja ja monipuolinen. Tässä opinnäytetyössä keskitytään tarkemmin tukiviittomiin opinnäytetyön aiheen mukaisesti seuraavassa alaluvussa.

3.2 Tukiviittomat

Tukiviittomia on hyödynnetty Suomessa kommunikoinnin tukena usean vuosikymmenen ajan (Mericoski & Pihlaja 2019, 205). Tukiviittomia käytetään tukemaan puhuttua kieltä viittomalla lauseiden ydinsanoja (Tolvanen 2009, 110). Myös Ketosen ja muiden (2014, 203) sekä Launosen (2012, 37) mukaan tukiviittomia käytettäessä viitotaan puhutun lauseen keskeisimmät sanat eli avainsanat. Tukiviittomissa käytetään viittomakielen yksittäisiä viittomia, jolloin viittomakielen rakenteet ja säännöt jäävät pois. Tukiviittomat eivät siis ole varsinaista viittomakieltä. Tukiviittomat kulkevat aina puheen rinnalla, eli viitotut lauseiden ydinsanat tulee aina myös sanoa ääneen. Ydinsanojen viittomajärjestys noudattaa puhutun kielen lausejärjestystä. (Huuhtanen 2012a, 27–28.) Esimerkiksi lauseessa ”lähdetään syömään” viitotaan sana ”syömään” samaan aikaan kuin se sanotaan. Tukiviittomien ja puheen samanaikainen käyttäminen voi edistää sekä puheen kehitystä että helpottaa kommunikoinnin ymmärtämistä (Huuhtanen 2012a, 27–28).

Tukiviittomien avulla lapsi kykenee ilmaisemaan itseään monipuolisemmin, jos puhe ei yksinään riitä kommunikointiin. Lapsen puheen ymmärtäminen myös helpottuu, sillä usein tukiviittomia käyttävä hidastaa omaa puhettaan. (Qvarnström, Ikonen, Ketonen, Lautamo, Aro, Jordan-Kilkki, Kokko, Nieminen, Salo, Jalkanen & Siiskonen 2014, 160.) Myös Ketonen ja muut (2014, 205) sekä

Launonen (2012, 37) toteavat, että usein tukiviittomia käyttävä osapuoli hidastaa omaa puhettaan ja korostaa lauseiden avainsanoja sekä rytmittää puhetta, jolloin puheen ymmärtäminen sekä kuunteleminen helpottuvat. Ketosen ja muiden (2014) mukaan tukiviittomat auttavat jäsentämään paikkaa, aikaa ja toimintoja, jolloin lapsen turvallisuuden tunne lisääntyy ja jäsenitys voi rauhoittaa tilanteita sekä kehittää lapsen omantoiminnanohjausta. Tukiviittomien käyttö puheen rinnalla kehittää lapsen sanavarastoa, lapsi oppii tukiviittomien avulla uusia sanoja ja tukiviittomat voivat helpottaa sanojen palauttamista mieleen. Tukiviittomien avulla voidaan myös vahvistaa lapsen kielellisiä ja sosiaalisia taitoja sekä edistää lapsen vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. (Ketonen ym. 2014, 205–206.) Merikosken ja Pihlajan (2019, 205) mukaan tukiviittomien avulla lapsen puhe alkaa usein selkiytyä ja lapsi alkaa tuottamaan enemmän puhetta.

Launosen (2012, 37) mukaan tukiviittomia tulisi käyttää todellisen kielellisen järjestelmän mukaisesti, jotta lapsi ymmärtäisi, miten viittomia ja sanoja yhdistelemällä hän voi ilmaista itseään huomattavasti laajemmin. Tukiviittomien käyttö pohjautuu toimivaan varhaiseen vuorovaikutukseen, joten tukiviittomia ei tietoisesti opeteta lapselle, vaan lapsi oppii niitä vuorovaikutuksessa aikuisen mallintamana (Launonen ym. 2022, 337–338). Myös Merikosken ja Pihlajan (2019) mukaan tukiviittomien käytössä lapsi tarvitsee osaavan aikuisen mallia. Viittomien omaksuminen on helpointa toistuvissa arjen toiminnoissa, ja viittomisen tullessa tutummaksi voi lauseesta viittoa useamman kuin yhden sanan. (Merikoski & Pihlaja 2019, 205–206.)

Tukiviittomien oppiminen kuvista on haastavaa, sillä viittomat perustuvat liikkeeseen ja tilankäyttöön. Tukiviittomia onkin helpoin oppia esimerkiksi näkemällä viittoma videolta toisen henkilön tekemänä ja tämän jälkeen itse toistamalla. Tukiviittomakuvia voi hyödyntää muistin tukena ja kuvien avulla on helpompi muistaa, miten tukiviittoma viitotaan. Siksi usein tukiviittomakuvia on hyvä sijoittaa näkyville lapsen lähiympäristöissä. Tukiviittomakuvat kannustavat tukiviittomien systemaattiseen käyttämiseen ja samalla tukiviittomakuvien esillä pitäminen edistää tukiviittomien käyttöä. (Huuhtanen 2012a, 29.) Nykyään on saatavilla monipuolisesti videomateriaalia tukiviittomista kuten tukiviittottuja lauluja sekä erilaisia tietokantoja, joista voi hakusanalla etsiä tukiviittomia. Ketosen ja muiden (2014, 211) mukaan lapsen lähiympäristön tulee käyttää tukiviittomia systemaattisesti, jotta lapsi oppii käyttämään tukiviittomia kommunikointinsa tukena. Myös Merikoski ja Pihlaja (2019, 207) toteavat, että tukiviittomista tulisi jatkaa siitä huolimatta, vaikka lapsi ei toistaisi tukiviittomia tai katsoisi niitä.

3.3 Tukiviittomien vaikuttavuudesta tehtyjä tutkimuksia

Qvarnströmin ja muiden (2014, 160) mukaan kielihäiriöinen lapsi tarvitsee usein puheen tueksi tukiviittomia tai kuvia, jotka tarjoavat lapselle itseilmaisukeinon. Launonen (2023, 45) kertoo, että tutkimuksissa on havaittu tukiviittomien tukevan sellaisten lasten kielenkehitystä, joilla on todettu haasteita kielen ja puheen kehityksessä. Myös Huuhtasen (2012b, 28) mukaan tukiviittomien vaikuttavuudesta on tehty useita tutkimuksia ja niiden käytön on todettu edistävän lasten kommunikointia ja puheen kehitystä. Leech ja Cress (2011) tutkivat tukiviittomien ja tukikuvien vaikuttavuutta tukemaan puheen tuottoa kolmevuotiaan pojan kanssa, jolla oli todettu viivettä kielen kehityksessä. Poika kommunikoi pääasiassa käyttämällä viittomia, eleitä ja ääntelyjä. Pojalla oli 60 puhuttua sanaa ja kahdeksan sanaa, joilla poika tarkoitti tiettyjä asioita tai henkilöitä. Tutkimuksessa selvitettiin, kuinka nopeasti lapsi tuottaisi puheena valittuja kohdesanoja sen jälkeen, kun ne on esitetty lapselle kuvina tai viittomina. Tutkijat halusivat myös selvittää, miten tutkimuksessa käytetyt menetelmät vaikuttavat lapsen puhuttujen sanojen tuotantoon ja kuinka nopeasti lapsi tuottaa kohdesanoja viittomien ja kuvien avulla, kun niitä käytetään leikkitalanteissa. (Leech & Cress 2011, 40–41.) Tutkimuksessa havaittiin, että viittomien ja kuvien käytön avulla poika oppi sanomaan kohdesanoja ja pojan puheen tuotanto myös lisääntyi (Leech & Cress 2011, 47–50).

Tukiviittomia voivat omaksua myös tyypillisesti kehittyvät lapset puhetta edeltävänä kommunikointikeinona, jos niitä opetetaan heille systemaattisesti (Launonen 2023, 45). Launosen (2023) mukaan tutkimuksissa on todettu, että tukiviittomien käyttö tyypillisesti kehittyvien lasten kanssa ei ole erityisemmin vaikuttanut lasten kielen ja puheen kehitykseen. Launonen kuitenkin toteaa, ettei tukiviittomien käytöstä ole haittaa, kunhan se ei aiheuta jännitteitä vuorovaikutukseen ja häiritse lapsen kehitystä. (Launonen 2023, 45–46.) Johnston, Durieux-Smith ja Bloom (2005) arvioivat saatavilla olleita tutkimuksia, joissa tutkittiin tukiviittomien käytön vaikuttavuutta normaalisti kehittyvien kuulevien vauvojen kanssa. He arvioivat erilaisia tukiviittomien koulutusohjelmia, jotka oli suunniteltu kuulevien lasten vanhemmille. Katsauksen tavoitteena oli arvioida tukiviittomien koulutusohjelmien toimivuutta sekä vaikuttavuutta lapsen kielen edistämiseen. Saatavilla olleiden tutkimusten johtopäätökset tukiviittomien vaikutuksesta kielen kehittymiseen vaihtelivat. (Johnston ym. 2005, 236–239.)

Johnstonin ja muiden (2005) mukaan yksi tutkimus osoitti kielenkehityksen vaiheiden esiintyvän aikaisemmin lapsilla, jotka altistuivat tukiviittomien käytölle. Muissa katsauksessa käytettyjen tutkimusten mukaan tukiviittomien käytöllä ei ollut merkittävästi vaikutusta lapsen kielenkehitykseen. Kielenkehitys vastasi samantasoista kehitystä kuin lapsilla, jotka altistuivat yksi- tai kaksikieliseen puheelle. (Johnston ym. 2005, 239–240.) Johnston ja muut (2005) toteavat, että tukiviittomien hyödyistä normaalisti kehittyvien lasten kanssa ei ole saatu riittävästi luotettavaa tutkimusnäyttöä, mutta voisi olla syytä olettaa, ettei tukiviittomien käyttö ole haitallista. Johnstonin ja muiden mukaan on vielä paljon avoimia kysymyksiä tukiviittomien hyödyistä normaalisti kehittyvien lasten kohdalla ja he pohtivat, onko tarpeen puuttua lapsen kielenkehitykseen, jos hänellä ei ole kielenkehityksen haasteita. Johnston ja muut toteavat, etteivät voi tutkimuksen perusteella tehdä päätelmää tukiviittomien hyödyistä tai haitoista normaalisti kehittyvien lasten kohdalla. (Johnston ym. 2005, 244–245.)

4 Lapsen kielenkehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa

4.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatusta ja sen järjestämistä säätelevät useat lait ja säädökset, joista keskeisimpiä ovat Suomen perustuslaki, varhaiskasvatuslaki, valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 15). Varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta (L 540/2018, 1§).

Varhaiskasvatuslaissa (L 540/2018, 2§) määritellään varhaiskasvatus seuraavalla tavalla: ”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka”. Varhaiskasvatuslain (L 540/2018) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia lapsen iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsella tulee olla yhdenvertainen mahdollisuus varhaiskasvatukseen ja lapselle tulee turvata kehittävä, oppimista edistävä ja terveellinen varhaiskasvatusympäristö. Lapsen kehitystä, oppimista, hyvinvointia ja terveyttä tulee tukea ja edistää kokonaisvaltaisesti sekä tunnistaa ja järjestää lapselle tarvittavat tukitoimet heti tuen tarpeen ilmettyä. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen osallisuutta sekä vanhempien kasvatustyötä. (L 540/2018, 3§.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on velvoittava valtakunnallinen asiakirja, joka pohjautuu varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tarkoituksena on tukea ja ohjata laadukkaasti varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 7–8.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään muun muassa varhaiskasvatuksen toteuttamisen tavoitteista ja sisällöistä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. Lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat lapsen kasvatuksesta, hoidosta ja opetuksesta vastaavat henkilöt, ja varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen huoltajan kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös lapsen mahdolliset tuen tarpeet ja tukitoimet. (L 540/2018, 21, 23§.)

Varhaiskasvatukseen (L 540/2018) mukaan lapsella on oikeus varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen. Lapsella on oikeus saada sopivan tasoista tukea lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 60). Salminen ja Salonen (2022, 218) toteavat, että oikeus tukeen koskee myös alle kolmevuotiaita lapsia. Alle kolmevuotiaiden lasten kanssa tukitoimia käytetään vähemmän tai ei juuri ollenkaan. Tukitoimien aloittamiseen tai tuen riittävyyden arviointiin ei pitäisi vaikuttaa lapsen ikä. (Heiskanen, Neitola, Syrjämäki, Viljamaa, Nevala, Siipola & Viitala 2021, 162.) Varhaiskasvatukseen (L 540/2018) uudistui elokuussa 2022, jolloin astui voimaan uusi luku 3 a ”Oikeus varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen”. Varhaiskasvatukseen uudistuksessa lapsen oikeus tukeen on huomioitu vahvemmin ja se velvoittaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä toteuttamaan erilaisia tukimuotoja lapsiryhmässä lasten tarpeiden mukaisesti. (Ks. L 1183/2021.) Varhaiskasvatuksessa annettavan tuen kokonaisuus on kolmitasoinen. Tuen muotoja ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. (L 540/2018, 15a§.)

Varhaiskasvatukseen (L 540/2018, 15b§) mukaan ”lapselle annettava tuki voi sisältää lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia toimenpiteitä.” Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, 59) mukaan varhaiskasvatuksen tuen muotoja ovat pedagogiset ja rakenteelliset tukitoimet sekä hyvinvointia tukevat järjestelyt. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi selkeä ja ennakoitava struktuuri sekä erilaiset kommunikaatiomenetelmät, kuten tukiviittomat (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 62). Heiskanen (2019, 101) mukaan pedagogisia järjestelyjä suunniteltaessa tulee huomioida lapsiryhmän toiminta ja toimintatavat.

4.2 Alle kolmevuotiaan lapsen kielenkehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, 20) mukaan ”Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi ja huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä”. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan lapset heidän yksilöllisten tarpeidensa, taitojensa ja vahvuuksiensa mukaisesti (Salminen & Salonen 2022, 217). Lasten kehitys, kasvu sekä oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 21). Varhaiskasvatuksessa vuorovaikutuksen perustana on kasvattajan sensitiivinen, turvallinen sekä kunnioittava kohtaaminen. Alle kolmevuotiaiden lasten kanssa kasvattajan tuntemus lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä kyky havainnoida siihen liittyviä mahdollisuuksia ovat edellytyksiä oppimista tukevalle ja edistävälle vuorovaikutukselle. Tämä tarkoittaa myös sitä, että aikuinen antaa kielellisen mallin, joka tukee lapsen kielenkehitystä. (Salminen & Salonen 2022, 225–226.)

Varhaiskasvatuksen keskeisenä tehtävänä on tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Myös lapsen kielenkehityksen tukeminen on keskeinen osa varhaiskasvatuksen tehtävää. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) on määritelty oppimisen alueet, jotka varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Kielten rikas maailma – oppimisalueen tarkoituksena on tukea ja vahvistaa lasten kielellisiä taitoja ja kiinnostusta kieliin, kulttuureihin ja teksteihin. Kielelliset taidot ovat yhteydessä myös lapsen vuorovaikutustaitoihin ja edistävät lapsen osallisuutta ja toimijuutta. Varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksessä. Lapsia tuetaan vuorovaikutustaidoissa, kielen ymmärtämisen taidoissa, puheen tuottamisen taidoissa, kielen käyttötaidoissa, kielitietoisuudessa sekä kielellisen muistin ja sanavaraston kehittämisessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 42–43.) Varhaiskasvatussuunnitelma velvoittaa toteuttamaan oppimisalueiden mukaista pedagogista toimintaa myös alle kolmevuotiaiden ryhmissä.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) selvitti varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista (Repo, Paananen, Eskelinen, Mattila, Lerikkanen, Gammelgård, Ulvinen, Marjanen, Kivistö & Hjelt 2019). Revon ja muiden (2019, 59) mukaan yksi varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista heikentävä tekijä on lasten ikä. Kielten rikas maailma –oppimisalueen toteutumisen näkökulmasta osa vastaajista kertoi tarvitsevansa tukea kielellisesti rikkaan ympäristön rakentamiseen alle kolmevuotiaiden lasten kanssa. Tukea koettiin tarvitsevan myös silloin, jos lapsen kielellisessä kehityksessä on haasteita. Selvityksen kommentteissa kuvattiin käytössä olevia kielellisiä tukimuotoja

kuten tukiviittomien käyttöä. (Repo ym. 2019, 98–99.) Repo ja muut (2019, 164) toteavat, että alle kolmevuotiaiden lasten kanssa työskentelevien henkilöstön pedagogista osaamista tukea lapsia ja toteuttaa varhaiskasvatuksen perusteiden sisältöä tulee edistää perus- ja täydennyskoulutuksilla. Selvitys osoittaa, että erityisesti alle kolmevuotiaiden pedagogiikkaan sekä oppimisen tukemiseen on tärkeää kiinnittää huomiota, ja henkilöstö tarvitsee lisää tukea lapsen kommunikoinnin ja kielin kehityksen tukemiseen.

Tukiviittomat ovat yksi keino tukea lapsen kommunikointia, ja tukiviittomia hyödyntämällä voidaan toteuttaa varhaiskasvatussuunnitelmien mukaista toimintaa. Salmisen ja Salosen (2022) mukaan alle kolmevuotiaiden ryhmässä tukiviittomat ovat usein yksi kommunikoinnin tukena käytettävä keino, jota käytetään kaikkien ryhmän lasten kanssa. Tukiviittomat helpottavat lapsen ilmaisua ja auttavat muistamaan arjessa esiintyvää sanastoa. (Salminen & Salonen 2022, 222.) Varhaiskasvatuksessa tukiviittomia voidaan käyttää lasten kanssa esimerkiksi siirtymätilanteissa lisäämään ymmärrystä ja tekemään siirtymätilanteesta mahdollisesti ennustettavamman. Tukiviittomat jäävät usein myös mieleen paremmin, kun niitä käytetään säännöllisesti arjen perustoiminnoissa. Varhaiskasvatuksessa tukiviittomien käyttö voi olla luonnollinen osa kommunikointia, ja näyttämällä mallia tukiviittomien käytöstä myös lapsen on mahdollista sisäistää niitä. (Merikoski & Pihlaja 2019, 206–207.)

4.3 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, 43) mukaan kielelliset taidot ovat yhteydessä myös lapsen vuorovaikutustaitoihin ja edistävät lapsen osallisuutta ja toimijuutta, joten kielellisten taitojen tukemisella voidaan edistää myös lapsen osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Erityisesti alle kolmevuotiaiden ryhmässä kielenkehityksen ja kielellisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää lapsen osallisuuden näkökulmasta.

Turja ja Vuorisalo (2022, 37) määrittelevät osallisuuden toimintana, jossa lapsi voi vaikuttaa ympäristöönsä ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Osallisuudella voi olla eri merkityksiä tilanteesta riippuen ja merkitykset voivat olla yhteisöllisiä tai yksilöllisiä (Turja 2020, 44–45). Leinonen (2014, 18) toteaa osallisuuden linkittyvän kaikkeen lasten toimintaan, jolloin osallisuuden määrittely voi olla vaikeaa. Lapsen oikeuksien sopimuksessa säädetään lapsen oikeudesta suojeluun ja osallisuuteen (Turja & Vuorisalo 2022, 38). Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lasta koskevilla

päätöksenteossa tulee ensisijaisesti huomioida lapsen etu ja lapsella on oikeus kertoa omat näkemyksensä lasta koskevista asioista. Lapsella on oikeus ilmaista omia mielipiteitään ja lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi lasta koskevista asioista. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, 3§, 12§, 13§.)

Lapsen osallisuudesta varhaiskasvatuksessa säädetään varhaiskasvatuslaissa (L 540/2018) sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022). Varhaiskasvatuslain (L 540/2018, 20§) mukaan varhaiskasvatuksessa lapsen mielipiteet ja toiveet on otettava huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa, ja lapsille on säännöllisesti järjestettävä mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022, 27) kerrotaan myös, että varhaiskasvatuksessa toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten kanssa. Myös Turja ja Vuorisalo (2022, 47) toteavat, että osallisuus pitää sisällään kuulluksi tulemisen lisäksi myös oikeuden osallistua päätöksentekoon.

Varhaiskasvatuksessa lapsen osallisuus nojaa varhaiskasvattajan näkemykseen lapsesta toimijana. Pienen lapsen osallisuuden kokemukset tapahtuvat pienissäkin vuorovaikutustilanteissa, joissa lapsi kokee tullessa kuulluksi ja lapsi on voinut vaikuttaa hänelle tärkeisiin asioihin. (Turja & Vuorisalo 2022, 55; Turja 2020, 44, 46.) Myös Leinonen (2014) toteaa pienten lasten osallisuuden tapahtuvan vuorovaikutuksessa arjen pienissä kohtaamisissa sekä yhteiseen toimintaan vaikuttamisessa lapsen ja aikuisen sekä yksilön ja ryhmän välillä. Lapsi kokee iloa ja innostusta osallisuuden kokemuksista, ja osallisuuden kokemukset ovat myös hyviä oppimisen ja vuorovaikutuksen tilanteita. (Leinonen 2014, 18.) Varhaiskasvatuksessa lapsen osallisuus näkyy lapsiryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa, jossa huomioidaan pedagogisten tavoitteiden lisäksi lasten osuus, jossa lapset voivat vaikuttaa toimintaan omilla ajatuksillaan ja aloitteillaan (Turja & Vuorisalo 2022, 56).

Osallisuutta voidaan tarkastella yksilön ja yhteisön näkökulmasta, ja esimerkiksi kommunikointikykyä voidaan pohtia lapsen ja lapsiryhmän näkökulmasta. Lapsiryhmissä verbaalisen ja nonverbaalisen kommunikoinnin suhde voi vaihdella, eli miten paljon puhetta ja esimerkiksi kuvia, eleitä ja ilmeitä ympäristössä käytetään ja ymmärretään sekä miten lasten kommunikointia tuetaan. (Turja & Vuorisalo 2022, 49.) Turjan (2020) mukaan yhteistä kieltä ja kommunikointikeinoja tarvitaan, jotta lapsi voi tulla kuulluksi ja päästä osalliseksi keskusteluihin. Lapsen osallisuutta voidaan tukea

esimerkiksi kuvien tai muiden kommunikaatiomenetelmien keinoin, jos lapsen kommunikointi on rajoittunutta. (Turja 2020, 50.) Salminen ja Salonen (2022) toteavat, että varhaiskasvatuksessa pienten lasten ryhmässä lasten välinen kommunikointi on lyhytkestoista, jolloin ryhmän aikuisten läsnäolo kommunikoinnin ja leikin tukena korostuu tarpeiden mukaan. Nonverbaalisen kommunikoinnin keinot korostuvat silloin, kun lapsen kielen kehityksessä on haasteita. Pienten lasten ryhmässä voidaan kommunikoinnin tukena käyttää esimerkiksi tukiviittomia helpottamaan kommunikointia. (Salminen & Salonen 2022, 222.)

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, millaista tietoa varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomista, nähdäänkö tukiviittomat hyödyllisenä menetelmänä tukemaan alle kolmevuotiaan lapsen kommunikaatiota ja osallisuutta sekä käytetäänkö heidän kokemuksensa mukaan tukiviittomia alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä. Tutkimus rajattiin alle kolmevuotiaisiin lapsiin, koska puheen ja kielen kehitys on tässä ikäryhmässä nopeaa ja usein myös hyvin eritasoista. Kommunikoinnin, puheen kehityksen sekä osallisuuden tukeminen on tärkeää, jotta lapsi voi saada myönteisiä kokemuksia vuorovaikutuksesta sekä tulla kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat:

1. Millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomien käyttämisestä?
2. Millaisia ajatuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomien pedagogisesta hyödyntämisestä alle kolmevuotiaiden ryhmässä?

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tämän opinnäytetyön tutkimus toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus on tutkimustyyppiltään empiiristä eli kokemusperäistä, ja tutkimuksen aineistoa analysoidaan ja tarkastellaan empiirisen analyysin keinoin. Laadullinen tutkimus pohjautuu teoriaan,

ja teoreettinen viitekehys luodaan myös empiiristä tutkimustyyppiä käytettäessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 19–22.) Yleisesti laadullista tutkimusta käytetään silloin, kun tutkittavaa ilmiötä ei tunneta. Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruuvaiheessa ei laadita yksityiskohtaisia kysymyksiä. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistykseen ja tavoitteena on antaa tutkittavalle ilmiölle tulkinta ja ymmärtää sekä kuvata ilmiötä. (Kananen 2017, 32–35.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla ei ole ennakkoon asetettuja oletuksia tutkittavasta kohteesta tai tutkimuksen tuloksista (Eskola & Suoranta 2005, 19). Laadullinen tutkimus koettiin sopivaksi tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi, kun tavoitteena oli kartoittaa tutkimukseen osallistuvien mahdollisia kokemuksia tukiviittomista sekä ajatuksia tukiviittomien hyödyntämisestä.

Laadullisessa tutkimuksessa käytettävät yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat havainnointi, kysely, haastattelu sekä dokumentteihin pohjautuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Tämän opinnäytetyön tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 48) mukaan teemahaastattelua käytettäessä valitaan etukäteen tutkimuksen kannalta keskeiset teemat, joiden mukaan edetään. Teemojen avulla varmistetaan, että haastattelussa käsitellään kaikki ilmiöön liittyvät aiheet. Ennen teemojen laatimista tutkijalla tulisi olla ennakkonäkemyksiä tutkittavasta ilmiöstä. Ennakkonäkemyksien pohjalta tutkija laatii ennen haastattelua teemahaastattelurungon, johon kirjataan haastattelussa käsiteltävät aiheet. (Kananen 2017, 95–97.) Tämän opinnäytetyön tietoperustan ja tutkimuskysymysten pohjalta haastatteluteemoiksi muodostuivat kolme teemaa: kokemukset tukiviittomista, tukiviittomat alle kolmevuotiaiden ryhmässä sekä kommunikoinnin ja osallisuuden tukeminen.

Teemahaastattelussa haastateltavien näkemykset ja tulkinnat ovat keskeisessä osassa. Teemahaastattelua käytettäessä ajatellaan kaiken lähtevän siitä oletuksesta, että esimerkiksi kaikkia yksilön ajatuksia, kokemuksia ja tunteita voidaan tutkia kyseisellä menetelmällä. Haastattelun teemojen mukaan eteneminen antaa enemmän tilaa haastateltavien ajatuksille. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.) Haastattelun aikana tutkittavaan ilmiöön liittyen nousee uusia aihealueita, jotka haastattelijan tulee huomioida haastateltavan kanssa keskustellessa (Kananen 2017, 95–96).

5.3 Aineiston keruu

Tämän opinnäytetyön tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, joka toteutettiin yksilöhaastatteluina. Yksilöhaastattelu on yleisin käytetty haastattelulaji (Hirsjärvi

& Hurme 2009, 61). Yksilöhaastattelu katsottiin tutkimuksen kannalta sopivammaksi haastattelulajiksi kuin ryhmähaastattelu. Yksilöhaastattelussa katsottiin olevan enemmän tilaa kertoa yksilöllisistä näkemyksistä ja kokemuksista, kun aiheena oli haastateltavan ajatukset ja mahdollinen kokemus tukiviittomista. Haastatteluaineisto kerättiin nauhoittamalla haastattelut puhelimella.

Ennen aineiston keräämistä tutustuttiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun sekä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) tutkimuksen eettisiin periaatteisiin sekä hyvään tieteelliseen käytäntöön. Tämän jälkeen tutkimukselle haettiin tutkimuslupaa Jyväskylän kaupungilta. Laadullisessa tutkimuksessa tulee hankkia tutkimuslupa kohdeorganisaatiolta, mikäli tutkimukseen osallistuvia henkilöitä halutaan rekrytoida tietystä organisaatiosta, yhdistyksestä tai yrityksestä (Kuula-Luumi n.d). Tutkimusluvan saamisen jälkeen haastateltavien etsiminen aloitettiin kartoittamalla Jyväskylän kaupungin päiväkoteja, joissa oli 0–3-vuotiaiden lasten ryhmiä. Kartoituksen jälkeen sopivien päiväkotien johtajien yhteystiedot kirjattiin ylös ja päiväkodin johtajiin oltiin yhteydessä puhelimitse ja tiedusteltiin tutkimukseen halukkaita alle kolmevuotiaiden ryhmissä työskenteleviä varhaiskasvatuksen opettajia.

Laadullista tutkimusta toteutettaessa tavoitteena on esimerkiksi tutkia tiettyä toimintaa, jolloin haastateltavilla olisi hyvä olla kokemusta tai tietoa tutkittavasta aiheesta. Tämän pohjalta haastateltavien valitseminen tulisi olla harkittua ja perusteltua. Haastateltavien valintaan vaikuttavat harkinta sekä sopivuus ovat tutkimuksen tekijän arvioitavissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86.) Tutkimukseen osallistujat oli rajattu varhaiskasvatuksen opettajiin, koska he vastaavat lapsiryhmän pedagogisesta suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja kehittämisestä sekä dokumentoinnista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 18). Haastatteluun osallistuminen ei vaatinut kokemusta tukiviittomien käytöstä, mutta tutkimukseen osallistuvilla varhaiskasvatuksen opettajilla oli ajatuksia ja näkemyksiä tutkimuksen aiheeseen liittyen. Haastattelujen sopimisen yhteydessä varhaiskasvatuksen opettajille lähetettiin sähköpostitse saatekirje, jossa oli perustietoa tutkimuksen toteutuksesta (Liite 1).

Haastattelut toteutettiin helmikuun 2023 aikana päiväkodeilla, ja molemmat opinnäytetyön tekijät osallistuivat kaikkiin haastatteluihin. Jokainen haastateltava allekirjoitti kirjallisen suostumuslomakkeen ennen haastattelun alkua (Liite 2). Jokainen haastateltava sai luettavakseen myös haastattelurungon ennen haastattelua, ja heidän oli siitä mahdollista seurata haastattelun kulkua niin

halutessaan (Liite 3). Haastattelurungossa oli eriteltyä kolme teemaa, ja ensimmäinen teema eli kokemukset tukiviittomista sisälsi kysymyksiä yleisesti tukiviittomiin liittyen. Muut teemat eli tukiviittomat alle kolmevuotiaiden ryhmässä sekä kommunikoinnin ja osallisuuden tukemisen teemat olivat kohdennettu alle kolmevuotiaiden ryhmiin, joissa haastateltavat työskentelivät haastatteluhetkellä. Tutkimukseen osallistui kymmenen varhaiskasvatuksen opettajaa, ja yhteen haastatteluun oli varattu aikaa puoli tuntia. Haastattelutallenteiden kokonaiskesto oli 2 tuntia ja 42 minuuttia, ja tallenteet olivat pituudeltaan lyhimmillään 11 minuuttia ja pisimmillään 24 minuuttia.

5.4 Aineiston analyysi

Tutkimusaineiston analysointi toteutettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä soveltaen. Sisällönanalyysiä voidaan käyttää laadullista tutkimusta toteuttaessa ja sitä pidetään perusanalyysimenetelmänä. Laadullisen tutkimuksen aineistoa analysoitaessa on hyvä muistaa tutkimuskysymys ja rajata aineiston tuloksia riittävästi vastaamaan tutkimuskysymykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–92.) Aineistolähtöistä eli induktiivista sisällönanalyysiä käytettäessä analysoitava aineisto pelkistetään eli redusoidaan, jonka jälkeen aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan ja viimeiseksi aineistosta luodaan teoreettisia käsitteitä eli aineisto abstrahoidaan. Käsitteitä yhdistelemällä saadaan vastaus tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–112.)

Aineiston pelkistämässä eli redusoinnissa analysoitava aineisto, esimerkiksi haastatteluaineisto, pelkistetään jättämällä aineistolle epäolennainen tieto pois. Pelkistäminen voi olla tutkimuskysymyksiin sopivien ilmaisujen etsimistä aineistosta, jolloin sopivia ilmaisuja voidaan alleviivata eri kynnillä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan Hämäläinen (1987), Dey (1993) sekä Cavanagh (1997) kertovat, että aineiston ryhmittely eli klusterointi koostuu aineistosta nostettujen ilmaisujen läpikäymisestä ja samankaltaisuuksien sekä eroavaisuuksien etsimisestä. Samaa asiaa käsittelevät osiot luokitellaan ja luokka nimetään sen sisältöä kuvaavasti, jolloin aineisto myös tiivistyy. Aineiston käsitteellistäminen eli abstrahointi tarkoittaa tutkimuksen näkökulmasta olennaisen tiedon käsitteellistämistä, eli alkuperäisen tiedon pohjalta muodostetaan eri teoreettisia käsitteitä sekä johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–111.)

Haastattelujen jälkeen haastatteluaineisto siirrettiin tietokoneelle ja litteroitiin. Litterointi on puheen muuttamista tekstimuotoon ja litterointi on erittäin tärkeä osa laadullisen aineiston analy-

siproessia (Kallio n.d.). Aineiston litterointi tarjoaa mahdollisuuden päästä uppoutumaan kerättyyn aineistoon ja löytämään sieltä nousevia havaintoja sekä tulkintoja (Patton 2002, 441). Äänitalenteet liitettiin yksittäin haastateltavien mukaan numeroituihin tekstitiedostoihin, jossa tekstinkäsittelyohjelma muutti äänitalenteet tekstimuotoon. Tämän jälkeen jokainen äänitalenne kuunneltiin useampaan otteeseen uudestaan ja teksti oikoluettiin. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 42 sivua fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1 ja välistyksellä jälkeen 8pt.

Litteroinnin jälkeen aineisto kopioitiin yhdelle tekstitiedostolle ja tulostettiin. Tämän jälkeen aineisto luettiin kertaalleen läpi, jonka jälkeen aineisto käytiin uudestaan läpi pelkistäen aineistoa etsimällä siitä haastatteluteemojen näkökulmasta oleellista tietoa, ja kaikki oleelliset tiedot värikoodattiin. Tuomen ja Sarajärven (2009, 93) mukaan teemahaastattelussa etukäteen päätetyt haastattelun teemat ohjaavat aineiston ryhmittelyä. Ensimmäinen teema eli kokemukset tukiviittomista värikoodattiin vaaleanpunaisella, tukiviittomat alle kolmevuotiaiden ryhmässä vihreällä ja kommunikoinnin ja osallisuuden tukeminen keltaisella. Tämän jälkeen kertaalleen pelkistetty aineisto siirrettiin tietokoneella uuteen tekstitiedostoon, jossa niitä pelkistettiin lisää ja peilattiin vahvemmin tutkimuskysymyksiin. Tässä vaiheessa haastatteluteemat jätettiin pois ja aineisto eriteltiin selkeästi omiin tekstitiedostoihinsa haastateltavien ajatusten ja kokemusten mukaan vastaamaan paremmin tutkimuskysymyksiä.

Tämän opinnäytetyön aineiston analyysissä sovellettiin sisällönanalyysia niin, että pelkistetyn aineiston jälkeen aineistoa lähdettiin ryhmittelemään ja teemoittelemaan. Tuomi ja Sarajärvi (2009) kuvaavat teemoittelun laadullisen tutkimuksen aineiston ryhmittelynä sekä pilkkomisena aineistosta nousevien aihepiirien mukaisesti. Aineistosta tehtävän ryhmittelyn jälkeen aineistosta voidaan löytää varsinaisia teemoja, joita voidaan vertailla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Teemoittelu aloitettiin tulostamalla haastateltavien ajatusten ja kokemusten mukaan jaoteltu pelkistetty aineisto ja siitä leikattiin jokainen vastaus erilleen. Tässä vaiheessa haastateltavien ajatuksia ja kokemuksia käsiteltiin erillisinä kokonaisuuksina. Ensin käsiteltiin haastateltavien kokemuksia tukiviittomista ja muodostettiin analyysin ala- ja pääteemat. Seuraavaksi aloitettiin ryhmittelemään haastateltavien ajatuksia tukiviittomien hyödyntämisestä. Tässä vaiheessa huomattiin, että ajatuksissa sekä kokemuksissa toistui samoja alateemoja, joten toiston välttämiseksi ajatuksiin ja kokemuksiin jaettu aineisto yhdistettiin. Kokonaisuuksien yhdistämisen jälkeen alateemoista alettiin

muodostamaan pääteemoja. Taulukossa 3 on esimerkkien avulla havainnollistettu aineiston teemoittelua.

Taulukko 3. Esimerkki aineiston teemoittelusta

Alkuperäinen aineisto	Alateema	Pääteema
Ajatukset tukiviittomista		
<i>“Et jos kaikki kävis vaikka ees alkeet tai jos ois mahdollisuus käydä ja sitten niinku sovittas syksyllä kun tehdään tiimisopimukset ja muut niin et näitä hei ruvetaan käyttämään. Ja sithän voi toisia ystävällisesti muistutella. Kyl me niinku tosiaan lauluissa niit kaikki kyllä käytetään ja loruissa ja ihan joissain yksittäisissä tilanteissa, mut ei oo niinku semmosta systemaattista.” H7</i>	Tiimin yhteiset toimintatavat	Työyhteisön merkitys
<i>“Kyllä, ihan sama kun tavallaan tossa äskenkin, että sitte lapsi pystyy todellakin osallistumaan eikä vaan niinku kulje ryhmän mukana sen takia kun ei oo sitä millä kertoa itse että mitä haluaa tehdä tai mitä toivoo tekemiseltä että nimenomaan sitä osallisuutta tukemaan ja sitä, että tulee se kuulluksi ja nähdyksi olemisen tunne sitte siellä arjessa.” H3</i>	Osallisuuden tukeminen	Tukiviittomat osana pedagogiikkaa
Kokemukset tukiviittomista		
<i>“No on tota hieman että tällä hetkellä mä oon semmosella tukiviittomakurssilla mitä meidän veo pitää tässä päiväkodissa, oisko siinä joku 6 kertaa vai mitä siinä on, mutta tota oon ennen sitäkin käyttäny pikkasen mitä osaan.” H4</i>	Koulutuksen järjestäminen	Työyhteisön merkitys
<i>“No ainakin juurikin se että mä oon huomannu että joillakin lapsilla se niinku toimii just sen et kun sanot sen sanallisen ohjeen lisäksi sen viittoman niin se menee niinku paremmin se sanoma perille ihan vaikka ei olisakaan niinku kielenkehityksellistä haastetta, mutta joku siinä on et se toimii semmosena niinku tehosteena, ja tota niin niin kyllähän se tietysti sitte myös että jos lapset itekin niitä oppii käyttämään, ni sitte auttaa heitäkin että tuomaan itseään esille.” H9</i>	Kommunikoinnin tukeminen	Tukiviittomat osana pedagogiikkaa

Aineistosta nousi kaksi pääteemaa, jotka olivat työyhteisön merkitys sekä tukiviittomat osana pedagogiikkaa. Toiseen pääteemaan muodostui neljä alateemaa ja toiseen kolme alateemaa. (Taulukko 4).

Taulukko 4. Tutkimusaineistosta nousseet teemat

Pääteema	Alateema
Työyhteisön merkitys	Tiedon saaminen tukiviittomista Koulutuksen järjestäminen Työyhteisön kannustus Tiimin yhteiset toimintatavat
Tukiviittomat osana pedagogiikkaa	Osallisuuden tukeminen Kommunikoinnin tukeminen Tukiviittomat toiminnoissa

6 Tutkimustulokset

Aineiston analyysissä nousi kaksi pääteemaa: työyhteisön merkitys ja tukiviittomat osana pedagogiikkaa. Tutkimustuloksissa avataan haastateltavien kokemuksia tukiviittomista yleisesti ja ajatuksia tukiviittomien hyödyntämisestä huomioimalla tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymykset olivat: millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomien käyttämisestä ja millaisia ajatuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomien pedagogisesta hyödyntämisestä alle kolmevuotiaiden ryhmässä.

Tutkimustuloksia tarkasteltaessa käytetään suoria lainauksia haastateltavien vastauksista havainnollistamaan tutkimuksen tuloksia. Lainauksissa viitataan haastateltaviin tunnuksella H, jonka perään on laitettu haastateltavaa vastaava numero, esimerkiksi H5. Haastateltavat on numeroitu 1-10 satunnaisessa järjestyksessä.

Tutkimuksen tavoitteina oli selvittää, millaista tietoa haastateltavilla on tukiviittomista ja käytetäänkö tukiviittomia alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Tutkimustuloksia tarkasteltaessa yleisesti kaikki kymmenen haastatteluun osallistunutta varhaiskasvatuksen opettajaa kertoivat tukiviittomien olevan heille käsitteenä tuttu ja he tiesivät, mitä tukiviittomat ovat ja miten niitä tulisi käyttää. Haastateltavilla oli tietoa siitä, että tukiviittomien avulla viitotaan lauseiden avainsanoja ja tukiviittomia käytetään kommunikoinnin tukena. Kolme vastaajaa toi erikseen esille, että tukiviittomat pohjautuvat viittomakielen mutta ovat eri asia kuin viittomakieli.

Niinku tavallaan saada niitä oleellisia asioita siitä sanotusta ja vielä niinku tukea tai viestittää vahvemmin sitä sen sanotun pääpointtia sinne niinku kuulijan suuntaan, että ei, ei oo tarkotusta koko, koko sanottua lausetta viittoa, vaan tavallaan siitä se ydinkohta. (H2)

Ja tiedän että se ei ole sama kuin viittomakieli, joka on ihan sitten oma kielensä, mutta tota hyvin paljonhan siinä on samaa kuitenkin. (H7)

Seitsemän vastaajaa kertoi käyttävänsä tukiviittomia tällä hetkellä omassa alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä vähän tai jonkin verran. Yksi vastaaja kertoi käyttävänsä tukiviittomia omassa lapsiryhmässään aktiivisesti ja kaksi vastaajaa ei käytä tällä hetkellä tukiviittomia ollenkaan omassa lapsiryhmässään, koska heillä ei ole osaamista tukiviittomien käyttöön, eikä ryhmässä koettu tarvetta tukiviittomien käytölle.

Tukiviittomien vähäiseen käyttöön vaikutti eniten haastateltavien kokemusten mukaan kokemuspohjan puute. Tukiviittomien muistamisessa ja osaamisessa koettiin myös haasteita. Myös rohkeus käyttää tukiviittomia koettiin tukiviittomien käytön haasteena. Vastaajat, jotka käyttivät tukiviittomia vähän, kokivat ettei heillä ole riittävää osaamista tukiviittomien systemaattiseen käyttöön. He kokivat myös tukiviittomien unohtuvan helposti, jos niitä ei käytetä arjessa jatkuvasti.

Jonkun verran on käytössä semmosia ihan perus tai hyvin perustasolla ollaan meidänkin ryhmässä käytetty, käytetty. -- itsellä ei ole niin vankkaa kokemuspohjaa niistä kuitenkaan, että pystyis niinku joka tilanteessa hyödyntämään. (H6)

-- ehkä just se, että sit sitä pitäis käyttää säännöllisesti, että ne niinku muistaa -- että joko sä käytät niitä aktiivisesti tai sit sä et käytä, koska et ei oo oikein niinku semmosta välimuotoa. (H10)

No varmaan siis se isoin haaste on vaan se rohkeus -- monesti vaikka työkavereita ketkä ei oo niin käyttäny tukiviittomia niin on aluksi vähän jännittyneitä et "onks se nyt näin" ja "miten mä nyt" ja "jos mä teen väärin". (H2)

No varmaan se muistaminen, se on se kaikkein että ku niitä ei käytä nii sit ne unohtuu. (H8)

6.1 Työyhteisön merkitys

Haastattelussa kysyttiin, mistä haastateltavat ovat saaneet tietoa tukiviittomista. Viisi vastaajaa kertoi saaneensa tietoa tukiviittomista opintojen kautta. Näistä neljä vastaajaa toi esille, että tukiviittomat on mainittu lyhyesti opinnoissa, ja opinnoissa on saatettu harjoitella muutama perusviittoma. Yksi vastaaja toi esille käyneensä yliopistossa tukiviittomien valinnaiskurssin. Kaksi vastaajista ei muista, että opinnoissa olisi käsitelty tukiviittomia esimerkiksi erillisellä opintojaksolla.

No mä oon opiskellu – yliopistossa -- ja siellä sitten oli tämmöinen valinnainen kurssi missä ihan siis ihan tämmönen niinku missä viitottiin ja nimenomaan tukiviittomia -- eniten sieltä yliopistosta on tullu se -- (H2)

Vastaajat kokivat työyhteisön merkitykselliseksi tukiviittomien käyttöönotossa ja tiedon jakamisessa. Kahdeksan vastaajaa kertoi saaneensa tietoa työkavereilta tai muuten työn kautta, ja he ovat oppineet tukiviittomia työkavereilta. Kaksi vastaajaa toi esille, että he ovat opetelleet tukiviittomia vapaa-ajalla oman kiinnostuksen mukaan, ja näistä yksi vastaaja nosti esille internetistä löytävät videot, joiden avulla tukiviittomia voi harjoitella.

-- työkavereita, joitten kanssa sitten yhdessä toinen toisillemme on opetettu, kun joku on niinku osannu jotkut tietyt viittomat ja toinen toiset -- (H3)

-- veon kautta aika paljon, mutta myös joiltain niin kun työkavereilta on tullut sitten semmosta että he on vaikka itse aktiivisesti käyttäny ja tai ehottanu ja näyttäny jonkun viittomajutun vaikka että "hyvää huomenta" ja mä oon sit vaik napannu et hei täähän on kiva, et lapset tarttuu siihen hyvin, esimerkiks. (H4)

-- ja sitte ehkä oman kiinnostuksen mukana on sit tullu etsittyä tietoa, nykyään on onneks hyviä näitä niin kun netistä löytää ihan videoitaakin ja niin niin tota et sit löytää kun lähtee etsimään -- (H2)

Koulutuksen järjestäminen nousi yhdeksi alateemaksi, ja siihen liittyen haastattelussa nousi esiin haastateltavien kokemuksia sekä ajatuksia yleisesti tukiviittomakoulutuksen järjestämisestä varhaiskasvatuksessa. Vastaajat kokivat, että tukiviittomien käyttäminen vaatii osaamista ja koulutusta. Kaikki haastateltavat kokivat tukiviittomakoulutuksen järjestämisen tärkeäksi. Vastaajat kokivat, että tukiviittomakoulutus tulisi järjestää työajalla omassa yksikössä. Kolme haastateltavaa kertoi, että heidän työpaikallaan on järjestetty eri lapsiryhmien kasvattajille tukiviittomakoulutusta työajalla. Vastauksista nousi esille, että koulutuksen järjestämisen ajankohtaan tulisi kiinnittää huomiota, jotta lapsiryhmästä irtaantuminen olisi helpompaa.

Siis kyllä niinku ilman muuta että musta tuntuu et jos se olis vapaa-ajalla niin tosi monella se karsiutuis ihan sen takia että ei sitten halua vapaa-aikana enää tommosta sitoutua. (H9)

-- mutta ne koulutukset on aina sit ollu vähän hankalaa aikaa, että jotenkin ne on semmoisia iltapäiväaikoja, että on hirveen vaikeeta ryhmästä irtaantua sitten myöskään niihin koulutuksiin et se on ollu ehkä sitte se suurin haaste siinä -- (H3)

Vastaajat ajattelivat, että koulutus tulisi mahdollistaa kaikille saman tiimin jäsenille, ettei esimerkiksi esihenkilö valikoisi koulutukseen osallistuvia työntekijöitä. Tukiviittomat koettaisiin helpompana ottaa aktiiviseen käyttöön ryhmässä, kun kaikilla tiimin jäsenillä olisi sama tieto ja osaaminen tukiviittomista.

-- toivoisin että et se tarjonta olis sitten et sen voi tehdä työaikana. -- Ja sit mikä musta olis aivan loistavaa että se tulis jotenkin kohdennettuna esimerkiksi tietyn ryhmän henkilöstölle kaikille -- ne olis kaikki niinku yhtäaikaan siinä samassa opiskelutilanteessa ja oppimassa niitä asioita, ni sit vois tosiaan yhdessä myös miettiä, että millä tukiviittomilla, millä viittomilla meidän ryhmässä on eniten käyttöä -- (H1)

-- tää on siis ihan työaikaan että halukkaat ja ketkä veo on katsonut johtajien kanssa niinku että ketkä hyötyis niinku eniten siitä opettelusta sitten vähän niinku silleen heidän mielestään niinku sopivimmat siihen, kenellä ois niinku tarpeita opetella näitä ja halua opetella tukiviittomia niin mun mielestä joka ryhmistä on melkein valikoitunu sitten henkilöitä siihen kurssille. (H4)

Koulutuksen järjestäminen koettiin tärkeänä myös tukiviittomien oppimisen näkökulmasta. Vastaajat kokivat, että tukiviittomakuvista on haastavaa hahmottaa, miten tukiviittoma viitotaan. Vastaajat kokivat myös, että tukiviittomia on helpompi oppia toisen ihmisen tekemänä tai videolta katsottuna.

-- ja on näitä niinku koulutuksiakin monena vuonna oon toivonukkin, että pääsis niinku tukiviittomien koulutukseen, koska itelle jotenkin on hankalampi hahmottaa siis tavallaan ruudulta katsottuna -- (H3)

No kyllä siihen saa semmosen varmuuden kun näkee videolta miten se tehdään että ne vaan ne kuvat on välillä vähän semmosia niinku että ai miten mihinkä suuntaan -- (H9)

Kaikki vastaajat kokivat työyhteisön kannustuksen sekä tiedon ja osaamisen jakamisen tukiviittomista tärkeäksi, mutta kannustus ja osaamisen jakaminen oli vaihtelevaa vastaajien työyhteisöissä. Yksi vastaaja tiesi, että tukiviittomakoulutuksia oltiin järjestämässä, mutta niitä ei oltu työyhteisössä otettu puheeksi. Vastaaja koki, että koulutukseen hakeutuminen jäi omalle vastuulle. Kolme vastaajaa toi esille, että heidän työyhteisöissään kannustetaan tukiviittomien käyttämiseen, ja kannustus tulee pääsääntöisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajalta.

-- täällä ei mun mielestä oo -- ainakaan puheissa en ole kuullut -- mutta semmoinen yleisenä niinku puheena ei oo niin paljon -- nyt taas järjestetään niitä alkeis ja jatkokursseja niin ei ainakaan oo otettu esille missään palaverissa mun mielestä, et semmosii koulutuksia on et hakekaa. Että se on niinku vähän jokaisen omalla vastuulla, et tavallaan muakin kiinnostasi se kertaus mä aattelin, että ois ihan kiva päästä kertauskurssille, että et se on niinku omassa halussa varmaan että pitää kysyä sit nyt että pääsiskö semmoseen. (H7)

No joo että toki veo aika paljon niinku puskee ja ehdottaa tätä niinku viittomien käyttöä mikä on mun mielestä tosi hyvä -- (H4)

Yksi vastaajista koki, ettei koulutuksessa käyneet työkaverit jakaneet tietouttaan aktiivisesti työyhteisöön. Tällöin vastaaja koki, että kannustaminen puuttui. Yksi vastaaja koki, että päiväkodissa tukiviittomien käyttöön tulisi kannustaa enemmän, jolloin kynnys tukiviittomien käyttämiseen olisi matalampi ja jolloin niitä myös käytettäisiin aktiivisemmin.

-- nythän täällä niinku on siis pyöriny semmonen tukiviittomakoulutus missä on osa työkaluista ollu -- ei oo silleen aktiivisesti ei oo niinku jakaneet tietouttaan -- (H9)

-- ja ehkä toivoisinkin, että sitä myös niinku aktiivisesti jotenkin päiväkodissa enemmän kannustettais ja panostettais sen käyttämiseen -- että ne ei ois vaan jossain siellä mapissa kuvitettuna jossain lukollisessa kaapissa vaan ne ois oikeesti niinku aktiivisesti kaikkien käytössä ja kaikki käyttäisi ja tavallaan madaltaa sitä kynnystä myös käyttää niitä kun ite oon kuullu jonkun verran sitä, että monet sanoo että tota no ei osaa ihan kunnolla niitä, niin ei oo jotenkin semmosta ei rohkene käyttää jos ei osakaan viittoa oikein jotain asiaa, niin tavallaan jotenkin sais madallettuu myös sitä kynnystä sitten siihen käyttämiseen, jolloin ehkä sillä että niinku kaikki tekis enemmän niitä ja kannustettais. (H4)

Tiimin yhteiset toimintatavat tulivat esille aineistossa sekä haastateltavien kokemuksissa että ajatuksissa. Vastaajat kokivat tärkeäksi osaamisen jakamisen ja kannustamisen tukiviittomien käyttöön omissa tiimeissään. Tukiviittomien käyttämisen ja muistamisen näkökulmasta kaksi vastaajaa koki, että ryhmätiloissa tulisi olla esillä tukiviittomakuvia, joista olisi helppo tarkistaa, miten tukiviittoma viitotaan.

-- ja sitte ihan tossa niinku just tossa meidän alle kolmevuotiaiden tiimissä niin toki porukalla porukalla sitten toinen toistamme opetetaan ja kannustetaan et yritetään ainakin -- (H2)

-- meillä on nyt tuolla ryhmän seinällä on semmoset perusarjen viittomat niinkun tulostettuna näkyville -- (H9)

Vastauksista selvisi, että tiimissä tulisi sopia yhteisesti tukiviittomien käytöstä ja huolehtia, että tiimin jäsenet sitoutuisivat tukiviittomien käyttöön ja niitä käytettäisiin arjessa systemaattisesti. Vastaaajat näkivät tärkeänä, että tiimin työntekijöillä olisi yhteinen tapa kommunikoida lasten kanssa. Vastaaajat ajattelivat, että yhteiset toimintatavat sekä tukiviittomien systemaattinen käyttäminen voisivat helpottaa tukiviittomien käyttöönottoa ja niiden pedagogista hyödyntämistä.

-- lähinnä että ainakin siinä omassa ryhmässä ois niinku samanlainen tapa kommunikoida lapsille, niin se ois ainakin tärkeätä. (H10)

-- Et jos kaikki kävis vaikka ees alkeet tai jos ois mahdollisuus käydä ja sitten niinku sovittas syksyllä kun tehdään tiimisopimukset ja muut niin et näitä hei ruvetaan käyttämään -- (H7)

-- se vaatis sitten tottakai sitä myös semmosta pitkäjänteist työtä sitä niinku säännöllisesti käytetään, eikä vaan silloin tällöin, että kaikki sitoutuis siihen saman tyyliseen niinku käyttöön sitte että jos -- yksi ihminen käyttää vaan silloin tällöin niin ei se niinku sit pitkällä tähtäimellä tue hirveesti -- (H6)

6.2 Tukiviittomat osana pedagogiikkaa

Haastateltavien vastauksista nousi esille osallisuuden, toiminnanohjauksen ja kommunikoinnin tukemisen teemoja, jotka keskittyivät haastateltavien omaan alle kolmevuotiaiden lapsiryhmään. Osallisuuden, toiminnanohjauksen ja kommunikoinnin tukemisen teemat linkittyvät vahvasti varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan.

Lapsen osallisuuden tukemista pedagogisesti tukiviittomien avulla tuotiin vastauksissa esille kuulukuksi ja nähdyksi tulemisen kokemusten kautta. Vastaaajat toivat esille ajatuksia tilanteista, joissa lapsi voi vaikuttaa toimintaan ja ilmaista omia halujaan sekä mielipiteitään tukiviittomien avulla, minkä ajateltiin lisäävän myös lapsen osallisuutta. Eniten vastauksissa näkyi ajatuksia siitä, että osallisuuden tukeminen tukiviittomilla on aikuislähtöistä, eli aikuinen käyttää tukiviittomia lapselle. Osa vastaajista toi kuitenkin esille, että osallisuuteen voi vaikuttaa myös silloin, kun lapsi itse käyttää tukiviittomia.

Kyllä -- että sitte lapsi pystyy todellakin osallistumaan eikä vaan niinku kulje ryhmän mukana sen takia kun ei oo sitä millä kertoa itse että mitä haluaa tehdä tai mitä toivoo tekemiseltä että nimenomaan sitä osallisuutta tukemaan ja sitä, että tulee se kuulluksi ja nähdyksi olemisen tunne sitte siellä arjessa. (H3)

-- että sitte pystyy niinku tuomaan omaa mielipidettä ja semmosia kiinnostuksenkohteita esille ja sitten toki myös niinku osallistumaan sitten sillä tavalla -- et sä et tiedä mitä nyt ympärillä tapahtuu, niin sitten jos niinku tukiviittomien avulla sä pystyt ymmärtämään, että okei nyt tässä on kyse tämmösestä ja niin kyllähän se lisää osallisuutta. (H9)

-- Mutta siis totta kai kaikki mitkä niinku tukee lapsen itseilmaisua niin sehän samalla lisää sitä lapsen osallisuutta, että niin, niin kyllä voidaan. (H6)

Neljä vastaajaa toi esille ajatuksia lapsen osallisuuden tukemisesta tukiviittomien avulla erityisesti silloin, kun lapsen kielenkehityksessä on haasteita tai viivästymää.

-- onhan se et jos se kielellinen kehitys ei oo siinä samalla tasolla ja ei oo niinku mitään muuta tavallaan millä sä tuot ittes ilmi tai niin kun kuulluksi niin sanotusti niin niin kyllähän se niin kun sitten että sä pystyt sillä niinku osallistumaan siihen toimintaan -- (H5)

Kommunikoinnin tukemisesta tukiviittomien avulla alle kolmevuotiaiden ryhmässä nousi haasteltavilla sekä kokemuksia että ajatuksia. Vastaajat kokivat tukiviittomien toimivan puheen tehosteena. Osa vastaajista kertoi, että lapset seuraavat innolla tukiviittomia käyttäviä aikuisia, ja osa lapsista harjoittelee ja käyttää tukiviittomia myös itse. Tämän ajateltiin tukevan lasten kommunikointia.

No ainakin juurikin se että mä oon huomannu että joillakin lapsilla se niinku toimii just sen et kun sanot sen sanallisen ohjeen lisäksi sen viittoman niin se menee niinku paremmin se sanoma perille ihan vaikka ei olisikaan niinku kielenkehityksellistä haastetta -- (H9)

-- Lapsethan lähtee tosi helposti mukaan, ne rupeaa käyttämään sitä samaa elettä tai sitä samaa tukiviittomaa ja sit siitä tulee se on yhteinen kieli. (H1)

Kaikki vastaajat ajattelivat, että tukiviittomien pedagoginen hyödyntäminen tukee lapsen kommunikointia. Useampi vastaaja ajatteli, että tukiviittomat tukevat erityisesti sellaisten lasten kommunikointia, joilla havaitaan puheen viivästymää tai lapsella on kommunikoinnin haasteita.

-- ihan kaikki mun mielestä alle kolmevuotiaat, jotka kuitenkin opettelee, on kielen kehitys vielä eri vaiheissa niin hyötyy -- (H2)

Voidaan ja itse asiassa aika paljonkin -- Onhan se ihan selkee, että semmosilla pystytään niin kun varsinkin tietyn tyylisten lasten kommunikointia tukemaan erityisesti jos on siinä

puheen tuottamisessa haastetta tai viivästymää. Niin kyllähän semmoisella voidaan saada tosi hyviäkin tuloksia. (H6)

Osa vastaajista koki, että tukiviittomia aletaan hyödyntää tai otetaan käyttöön kommunikoinnin tukena alle kolmevuotiaiden ryhmässä vasta silloin, kun lapsella havaitaan haasteita kielenkehityksessä tai kommunikoinnissa.

-- Ja sitten on jos on ollu ihan tietookin, että on ollut jonkunlaista hankaluutta kielen kehityksessä tai tarvitsee tukea, niin sit se on otettu siihen mukaan, mukaan kyllä erilaisiin koontumisiin ja jopa tehtävänantoon -- (H7)

Vastaajat ajattelivat, että tukiviittomia hyödyntämällä voidaan edistää lapsen ymmärretyksi ja kuulluksi tuleamista. Kaksi vastaajaa toi esille, että on tärkeää puhua samaan aikaan kun viitto, jotta kommunikoinnin ja puheen tukeminen olisi kokonaisvaltaista. Muutama vastaaja ajatteli, että tukiviittomia tulee käyttää kaikkien ryhmän lasten kanssa. Kaksi vastaajista toi esille, että heidän ryhmänsä lasten kommunikointia on pystytty tukemaan ilman tukiviittomia eikä ryhmässä nähty tarvetta tukiviittomien käyttämiselle.

-- ehkä sitten jos unohetaan ite puhua ja vaan niinku viitotaan, niin sittenhän se myöskään ei kehity se lapsen puhe, et kyllä mä aina ite, ite kun mä viiton niin mä myös sitten sanon sen asian sen lisäksi et mä viiton sen maidon tai jonkun että "haluatko maitoa" -- (H4)

-- mut et ei missään nimessä niin että vaan yhdelle lapselle viitotaan vaan kaikille. (H2)

Yksi vastaaja toi esiin varhaiskasvatuksen kolmitasoisen tuen tukiviittomien pedagogisen hyödyntämisen näkökulmasta. Vastaajan huomio on ajankohtainen varhaiskasvatuslain muutoksen tultua voimaan elokuussa 2022. Vastaaja ajatteli, että tukiviittomat tukisivat kaikkien alle kolmevuotiaiden lasten kommunikointia ja ne kuuluvat yleiseen tukeen. Vastaaja myös ajatteli, että tukiviittomat otetaan käyttöön myöhään ja vasta silloin, kun lapsella nähdään jotain haasteita kommunikoinnissa.

-- oma ajatus on se, että niitä otetaan vasta niinku liian myöhään sitten käyttöön et nyt huomataan, että lapsilla onkin jotain haasteita, että nyt ne viittomat ja nyt ne kuvat, vaikka se oikeesti pitäis ottaa tähän niinku oman käsityksen mukaan se kuuluu yleiseen tukeen, että kaikilla olisi niinku mahdollista saada niistä hyötyä, että nehän tukee kaikkia lapsia niinku siinä kommunikoinnissa -- (H4)

Haastateltavilta kysyttiin, onko heillä muita kommunikointia tukevia menetelmiä käytössä alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Kaikki vastaajat kertoivat, että heillä on omassa ryhmässään käytössä tukikuvat yhtenä kommunikointia tukevana menetelmänä, mutta aktiivisuus niiden käyttöön vaihteli. Yksi vastaaja kertoi lisäksi käyttävänsä pikapiirtämistä esimerkiksi haastavissa tilanteissa. Osa vastaajista ajatteli, että eleet, nimeäminen ja selkeät ohjeet tukevat myös kommunikointia varsinkin, kun alle kolmevuotiaiden lasten kanssa harjoitellaan puhetta.

No meillä on sitten tietysti tässä viittomien rinnalla luonnollisesti kuvat. (H2)

-- mä oon ite käyttäny välillä niinku pikapiirtämistä sitten kanssa jossakin konfliktitilanteessa esimerkiksi -- Se herättää lapsissa niin paljon mielenkiintoa, että se monesti katkasee sen niinku sen tunnekuohon jo itessään siinä ihan vaan kun sä otat sen kynän ja paperia siinä ja kattoo mitäs nyt tapahtuu. (H6)

Osa vastaajista ajatteli, että tukiviittomat ovat helpompi menetelmä käyttää kommunikoinnin tukena, koska kädet ovat aina mukana, mutta niiden käyttäminen vaatisi opettelua ja muistamista, eli tukiviittomien käyttäminen on vaikeampi menetelmä ottaa haltuun. Osa vastaajista taas ajatteli, että tukikuvat ovat helpompi menetelmä ottaa käyttöön, mutta ne ovat arjessa haastavammat, koska kuvia pitäisi kuljettaa jatkuvasti mukana tai ne pitäisi olla helposti saatavilla. Yksi vastaaja ajatteli, että kommunikointia tukiessa on tärkeää, että sanottua sanaa tuetaan samalla sekä kuvalla että tukiviittomalla.

Joo, kyllä kyllä. Ja sitte just tavallaan niit voi käyttää, no toki voi kuviakin, mut viittomia sillei niinku samaan aikaan monelle -- ne myös ehkä monesti rauhoittaa lapsia kun sit saavatkin näyttämään viittomilla nii sit ne pysähtyy kattomaan ja ei tuu sitä et "mä en nää mä en nää näytä mullekin mä en nyt nää sitä" -- ehottomasti tärkeitä on kuvatkin ja siis niitäkin käytetään, mutta sillei et jos lähtee kirjastoon niin sitten ei tarvi olla stressissä et nyt ne ei oo mukana. (H2)

-- mut lähtökohtaisesti ne voi niinkun aikuiselle voi olla varmasti niinku tukikuvien käyttö on paljon helpommin lähestyttävä asia kun tukiviittomien käyttö ku ne on sit helppo plärää vaan jostain taskusta eikä tarvi sillei ulkoo opetella, opetella niitä viittomia. Ja se kuitenkin vaatii sit viittomatkin sen et se lapsi, lapsille vähän niinku opetetaan ne pienestä pitäen. Että kuvat voi olla no ainaki jossaki tilantees helpompi ainakin alkuun ymmärtää. Toki viittomissa olis se hyvä puoli et ne olis aina hollilla niitä ei tarviis plärää sitä paksua nippua taskusta. (H6)

-- pelkästään niiden käyttäminen, niin joo se on ihan OK ja jos monessaki asiassa mutta niihin on mun mielestä hirveän hyvä liittää sit kuva varsinkin jos on hankaluutta tai että tarvitsee tukea siin puheen kehityksessä ni kuvien käyttö samalla et näyttää niinku kuvaa ja sit vielä tukiviittomat ja sit vielä sanallinen. Niin se on niinku semmonen, niinku pyhä kolminaisuus. -- (H7)

Haastateltavilta kysyttiin, voiko tukiviittomien käytöstä olla jotain haittaa lapsen puheen kehitykselle tai kommunikoinnille. Yhdeksän vastaajaa ajatteli, ettei tukiviittomien käytöstä olisi haittaa, mutta heistä viisi vastaajaa pohti, voiko tukiviittomien käytöstä olla haittaa lapsen puheen kehitykselle silloin, jos lapsi käyttää ainoastaan tukiviittomia ja tulee niillä ymmärretyksi eikä lapsi koe tarvetta kommunikoida sanallisesti. Nämä vastaajat ajattelivat, että ryhmän aikuisella on tärkeä vastuu tukiviittomien pedagogisesta hyödyntämisestä ja käyttämisestä puheen ja kommunikoinnin tukena. Heidän mukaansa aikuisen tulee huomioida, ettei tukiviittomia käytetä ainoana kommunikointikeinona vaan kommunikointia tukevana menetelmänä.

En kyllä oikeestaan koe. Mitäs haittaa siitä vois olla. -- mut et jos menis siihen että niinku vaan vaan siihen jäisi siihen viittomiseen tavallaan että ei niinku yrittäiskään sitä kielellistä, mut että en en mä nyt koe, että se ois mitenkään mahdollista. (H5)

-- emmänyt tiiä haittaa, koska se on niinku hyvänä pohjana siellä, mutta että täytyy se niinku sillä tavalla aikuisena huomioida siinä ettei liiaksi tuudittaudu siihen, että lapsi alkaa käyttää pelkkiä viittomia ja aikuinen ymmärtää niistä häntä koko ajan, jolloinka hänellä ei ehkä tuu sitä tarvetta edes siihen puheeseen. (H3)

Tukiviittomat ajateltiin hyödyllisenä menetelmänä myös toiminnanohjauksessa ja vastaajat ajattelivat tukiviittomien tukevan alle kolmevuotiaiden ryhmän pedagogiikkaa. Vastaajat ajattelivat, että eniten tukiviittomista on hyötyä ryhmän päivittäin toistuvissa siirtymätilanteissa, ruokailutilanteissa sekä tunnekasvatuksessa. Suurin osa vastaajista ajatteli, että esimerkiksi pukemistilanteissa tukiviittomia olisi hyvä hyödyntää enemmän.

No siirtymissä tietysti tosi paljon niinku et "mennään ulos" ja "mennään vessaan" ja "mennään nukkumaan" ja "syödään" -- toiminnanohjauksessa ja sitten myös niinku tunteita kun käydään niin niin niitä tunteiden tukiviittomia sitten mutta et kyllä ne tavallaan siirtymätilanteet kun sä annat ohjeita niin niissä ne toimii tosi hyvin kun sä voit kaksikanavaisesti tavallaan sitten sen. (H2)

-- kaikki tekemiseen liittyvät "mennään ulos, mennään sisälle, lähdetään vessaan", mikä, mikä liittyy syömiseen tämmösiin -- mitä sä oikeasti päivittäin teet lasten kanssa niin miten sä voit sitten sillä tukiviittomalla tehostaa -- (H1)

-- pukemistilanteet sitten itsessään et siirtymässä -- pukemistilanteessa tuntuu -- että niissä niinku helpommin jää sinne niinku sanalliselle tasolle tai siihen toki että ihan osoitetaan ja näytetään vaatteita ja annetaan -- (H3)

7 Johtopäätökset

7.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat: millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomien käyttämisestä ja millaisia ajatuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomien pedagogisesta hyödyntämisestä alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Haastatteluaineistossa nousi esiin tärkeitä teemoja tiedon saamisesta tukiviittomista, tukiviittomakoulutuksen järjestämisestä, työyhteisön kannustuksesta sekä tiimin yhteisistä toimintatavoista. Myös tukiviittomien pedagoginen hyödyntäminen osallisuuden ja kommunikoinnin tukemisen näkökulmista alle kolmevuotiaiden ryhmissä nousivat vahvasti esille haastateltavien vastauksissa. Tukiviittomien käyttö nähtiin hyödyllisenä menetelmänä alle kolmevuotiaiden ryhmissä tukemaan arjen eri toimintoja kuten siirtymätilanteita. Keskeisiä tutkimustuloksia tarkastellaan tutkimuskysymysten näkökulmasta.

Kaikki haastateltavat ajattelivat tukiviittomien olevan hyödyllinen menetelmä lapsen kommunikoinnin tukemisessa. Silti tukiviittomia käytetään vaihtelevasti alle kolmevuotiaiden ryhmissä. Tuloksista voidaan päätellä, että vastaajat kokivat kokemuspohjan puutteen vaikuttavan tukiviittomien vähäiseen käyttöön. Myös haasteet tukiviittomien muistamisessa ja osaamisessa vaikuttivat tukiviittomien käyttöön. Tulosten mukaan tukiviittomien systemaattinen käyttö varhaiskasvatuksen arjessa vaatisi riittävää osaamista, jota voitaisiin vahvistaa järjestämällä tukiviittomakoulutuksia. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat koulutuksen järjestämisen tärkeäksi ja osallistumiseen olisi kiinnostusta, mutta koulutus tulisi järjestää työajalla suunnitelmallisesti niin, että kasvattajien on mahdollista irtaantua ryhmästä. Tämä asia tulisi huomioida työvuorosuunnittelussa sekä päiväkodin arjen pedagogisessa suunnittelussa. Koulutuksen järjestäminen ja työyhteisön merkitys eivät nouse esille tämän opinnäytetyön tietoperustassa, mutta tutkimuksen tuloksista nähdään, että tukiviittomien käyttö vaatii osaamista ja tukiviittomien säännöllinen käyttäminen varhaiskasvatuk-

sessä vaatii paljon työyhteisön yhteistä tahtotilaa. Aihetta voisi tutkia siitä näkökulmasta, mahdollistetaanko koulutuksia varhaiskasvatuksen henkilöstölle nimenomaan työajalla, vai vaatiiko kouluttautuminen työajan ulkopuolista mielenkiintoa ja ajankäyttöä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön riittävä tukiviittomien osaaminen sekä niiden systemaattinen käyttö on edellytys sille, että myös lapsi oppisi käyttämään tukiviittomia kommunikointinsa tukena. Kuten aiemmin on tuotu esille, lapsen lähiympäristön tulee käyttää tukiviittomia systemaattisesti, jotta lapsi oppii käyttämään tukiviittomia kommunikointinsa tukena (Ketonen ym. 2014, 211). Uuden kommunikointimenetelmän opetteleminen vaatiikin paljon harjoittelua lapsen lähi-ihmisiltä (Launonen 2023, 171). Vastauksista nousi esille haaste hahmottaa tukiviittomakuvia ja tukiviittomat koetaan helpommaksi omaksua toisen ihmisen tekemänä tai videolta katsottuna, jolloin opetteleminen olisi helpompaa. Tämä korostaa tukiviittomakoulutuksen järjestämisen tärkeyttä ja tarvetta, koska koulutuksessa mallinnetaan tukiviittomien viittominen. Myös HUUHTANEN (2012a, 29) mukaan tukiviittomien hahmottaminen kuvista on haastavaa, ja tukiviittomia on helppoin oppia videolta tai nähdä toisen ihmisen tekemänä.

Tulosten mukaan tietoa tukiviittomista on saatu opintojen kautta sekä työkavereilta tai muuten työyhteisössä. Opinnoissa tukiviittomia käsiteltiin kuitenkin pintapuolisesti, ellei kyseessä ollut vapaasti valittava opintojakso. Opinnoissa saatu tieto tukiviittomista ei ehkä ole ollut riittävää, jotta menetelmän käyttöönotto olisi ollut helpompaa työelämässä. Työyhteisön kannustus koettiin tärkeäksi tukiviittomien opettelussa ja tiedon saamisessa. Tästä voidaan päätellä, että työyhteisöllä on tärkeä merkitys uuden kommunikointimenetelmän käyttöönotossa ja aktiivisessa käyttämisessä. Erityisesti omissa tiimeissä koettiin, että on tärkeää olla yhteinen tapa kommunikoida kaikkien lasten kanssa. Tukiviittomien muistamista ja käyttöä edistäisi esimerkiksi tukiviittomakuvien sijoittaminen ryhmätiloihin, joista ne olisivat helppo tarpeen tullen tarkistaa. HUUHTANEN (2012a) toteaaakin, että kuvien avulla on helpompi muistaa, miten tukiviittoma viitotaan, ja tukiviittomakuvia olisikin hyvä asettaa lähiympäristöön näkyville. Tukiviittomakuvat tukevat myös tukiviittomien systemaattista käyttämistä. (HUUHTANEN 2012a, 29.)

Launosen (2023, 170) mukaan puhetta tukevien ja korvaavien menetelmien käytön tavoitteena on tukea lasten puheen ymmärtämisen kehitystä ja siten heidän kielensä ja vuorovaikutuksen kehitystä. Tuloksissa tukiviittomat nähtiinkin hyödyllisenä menetelmänä tukemaan alle kolmevuotiaan

lapsen kommunikointia, osallisuutta sekä ymmärretyksi ja kuulluksi tulemistä ja tukiviittomien ajateltiin olevan koko lapsiryhmän kanssa käytettävä menetelmä. Tuloksista nousi kuitenkin kokemuksia siitä, että tukiviittomia otetaan käyttöön alle kolmevuotiaiden ryhmässä vasta silloin, kun lapsella havaitaan puheen viivästymää tai haasteita kielenkehityksessä. Merikosken ja Pihlajan (2019, 214–215) mukaan tukiviittomia ja muita kommunikointia tukevia menetelmiä omaksuessa ei riitä, että menetelmää käytetään ainoastaan tukea tarvitsevan lapsen kanssa, vaan menetelmää tulisi käyttää koko lapsiryhmän kanssa. Tällöin menetelmän käyttäminen ei olisi niin leimaavaa ja varsinkin alle kolmevuotiaiden ryhmässä tukiviittomien avulla voitaisiin tukea kaikkien ryhmän lasten kommunikointia, osallisuutta sekä ymmärtämistä, kun niitä käytetään kaikkien kanssa.

Tässä opinnäytetyössä on tuotu aiemmin esille alle kolmevuotiaan lapsen kielenkehityksen huolen merkkejä, joita varhaiskasvatuksessa tulisi havainnoida. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulisi seurata lapsen puheen ja kielen kehitystä jatkuvasti, jotta mahdolliset kielenkehityksen poikkeavuudet havaitaan mahdollisimman varhain (Stolt & Vehkavuori 2022, 60). Tarpeelliset tukitoimet tulisi järjestää heti, kun lapsen kielenkehityksestä on noussut huoli ja siinä on havaittu haasteita (Kehityksellinen kielihäiriö 2019; Kunnari & Laasonen 2022a, 100). Erityisesti lasten, joilla havaitaan kielenkehityksen haasteita, kommunikoinnin tukeminen voisi mahdollisesti olla oikea-aikaisempaa, jos ryhmässä olisi jo käytössä tukiviittomat.

Turjan (2020, 50) mukaan yhteistä kieltä ja kommunikointikeinoja tarvitaan, jotta lapsi voi tulla kuulluksi ja päästä osalliseksi keskusteluihin. Tämän opinnäytetyön tutkimustuloksista voidaan päätellä, että tukiviittomilla voidaan vaikuttaa monipuolisesti lapsen osallisuuteen varhaiskasvatuksessa. Osallisuuden tukeminen tukiviittomilla nousi ajatuksissa erityisen tärkeäksi silloin, kun lapsen puheen tai kielen kehityksessä on haasteita tai viivästymää. Varhaiskasvatusturva (L 540/2018, 20§) velvoittaa ottamaan lapsen mielipiteet ja toiveet huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa, ja lapsilla tulee olla säännöllisesti mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Myös yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991) korostaa lapsen osallisuutta. Lapsella on oikeus kertoa omat näkemyksensä ja tulla kuulluksi lasta koskevissa asioissa. (Yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991, 12§, 13§.) Tutkimustuloksissa vastaajat toivat esille, että lapsi voi tukiviittomia käyttämällä myös itse vaikuttaa omaan osallisuuteensa. Kuten aiemmin on tuotu esille, osallisuus on osallistumisen lisäksi muun muassa yhteenkuuluvuutta ja vaikutta-

mista (Karlsson 2020, 247). Lapsi ilmaisee itseään lapselle luonnollisella tavalla eikä se ole aina sanallista, vaan lasta voi tulkita myös lapsen ilmeistä, eleistä, kehosta ja toiminnasta (Kangas ym. 2021, 76–77). Tukiviittomien avulla lapsen on mahdollista tuoda halujaan ja mieltymyksiään ymmärrettävämmiin esille ja osallistua toimintaan, mikä edistää lapsen osallisuutta.

Kaikkien vastaajien lapsiryhmissä käytettiin vaihtelevasti tukikuvia kommunikointia tukevana menetelmänä. Tukiviittomien ja tukikuvien käyttämisen ja helppouden välillä nähtiin eroja. Tukiviittomat ajateltiin helpommaksi menetelmäksi käyttää käsien ollessa aina mukana ja helposti saatavilla, mutta niiden käyttöön ottaminen ajateltiin olevan vaikeampaa. Tukikuvien käyttöön ottaminen ajateltiin olevan helpompaa, koska tukikuvien käyttäminen ei vaadi ulkoa opettelusta. Tukikuvat ajateltiin kuitenkin vaikeammaksi menetelmäksi käyttää arjessa, koska tarvittavien kuvien tulisi aina olla mukana. Menetelmän käyttämiseen vaikutti myös se, kumpaa menetelmää oli totuttu käyttämään lapsiryhmässä. Merikosken ja Pihlajan (2019, 214) mukaan erilaiset kommunikointikeinot tukevat lasten ilmaisua ja ymmärtämistä. Alle kolmevuotiaiden ryhmässä tärkeintä ei ehkä ole se, mitä kommunikointia tukevaa menetelmää käytetään, vaan se, että käytetään jotain lapsen ilmaisua ja ymmärtämistä tukevaa keinoa. Menetelmän valinnassa on huomiotava myös lasten ja koko lapsiryhmän kiinnostus ja tarpeet. Myös lapsissa voi olla yksilöllisiä eroja siinä, kumpi menetelmä sopii paremmin hänelle. Kuten tuloksissa eräs vastaaja toi esille, voisi olla tärkeää yhdistää alle kolmevuotiaiden ryhmässä tukiviittomat ja tukikuvat sanalliseen ohjeistukseen.

Lähes kaikki vastaajat ajattelivat, ettei tukiviittomien käytöstä ole haittaa lapsen puheen kehitykselle tai kommunikoinnille. Vastauksista nousi kuitenkin esille ajatuksia, voisiko tukiviittomien käytöstä olla haittaa lapsen puheen kehitykselle silloin, jos lapsi käyttää ainoastaan tukiviittomia. Tutkimustietoa tukiviittomien hyödyntämisestä normaalisti kehittyvien alle kolmevuotiaiden lasten kanssa oli vaikeasti saatavilla. Fitzpatrick, Thibert, Grandpierre & Johnston (2014) toteavat katsauksessaan, että vaikka tutkimuksista ei ole löydetty vahvaa näyttöä tukemaan ajatusta tukiviittomien käytöstä, tutkimukset eivät myöskään osoittaneet tukiviittomilla olevan haitallisia vaikutuksia tyypilliseen kielenkehitykseen. Fitzpatrickin ja muiden katsauksen perusteella näihin opinnäytetyön tutkimuksen vastauksissa ilmi tulleeisiin ajatuksiin ei pystytä varmuudella vastaamaan tämän opinnäytetyön tutkimuksen puitteissa. Tutkimustietoa tulisi lisätä aiheesta, jotta näihin ajatuksiin saataisiin vastauksia.

Merikoski ja Pihlaja (2019, 206) tuovat esille, että tukiviittomia voidaan käyttää varhaiskasvatuksessa lasten kanssa esimerkiksi siirtymätilanteissa lisäämään ymmärrystä ja tekemään siirtymätilanteesta mahdollisesti ennustettavamman. Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että tukiviittomien ajateltiin tukevan ryhmän pedagogiikkaa muun muassa siirtymätilanteissa, ruokailutilanteissa sekä tunnekasvatuksessa. Merikosken ja Pihlajan (2019, 206) mukaan tukiviittomat jäävät paremmin mieleen, kun niitä käytetään varhaiskasvatuksen arjen eri tilanteissa. Tukiviittomien pedagoginen hyödyntäminen arjen toiminnoissa edistää myös tukiviittomien systemaattista käyttämistä ja muistamista.

Yleinen tuki varhaiskasvatuksessa tuli yhden vastaajan vastauksessa esille. Vastaaja ajatteli, että tukiviittomat kuuluvat yleiseen tukeen. Varhaiskasvatuslain (L540/2018, 15a§) mukaan ”yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tukimuodoista”. Ajatus on todella ajankohtainen, koska varhaiskasvatuslain uudistuksen myötä laki velvoittaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä varmistamaan lapsen oikeuden vahvempaan tukeen lapsen tarpeiden mukaisesti (Ks. L 1183/2021). Varhaiskasvatuslain (L 540/2018, 15a§) mukaan tuki tulee järjestää lapselle heti tuen tarpeen ilmettyä. Lakimuutoksen myötä tulisi varhaiskasvatuksessa tarkastella vahvemmin eri tukitoimien ja menetelmien käyttöä myös alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Varhaiskasvatuksen tuen muotoja ovat pedagogiset ja rakenteelliset tukitoimet sekä hyvinvointia tukevat järjestelyt ja tukiviittomat kuuluvat pedagogisiin järjestelyihin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 59, 62). Tukiviittomakoulutuksen järjestäminen, riittävä osaaminen sekä tukiviittomien systemaattinen pedagoginen hyödyntäminen niin alle kolmevuotiaiden ryhmissä kuin muissakin ryhmissä tukee varhaiskasvatuslain tuen järjestämisen velvoitetta.

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa vain silloin kun tutkimus toteutetaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu rehellisyyden, huolellisuuden ja tarkkuuden noudattaminen kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tutkimuksen kaikki vaiheet tulee toteuttaa eettisesti, avoimesti ja vastuullisesti. Tutkimuksessa tulee viitata toisten tutkijoiden julkaisuihin asianmukaisesti. Ennen tutkimuksen aloittamista tulee hankkia tarvittavat tutkimusluvut. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suo-

nessa 2012, 6.) Tässä opinnäytetyössä on noudatettu Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisiä periaatteita sekä hyvää tieteellistä käytäntöä tutkimuksen jokaisessa vaiheessa.

Tietosuojan ja henkilötietojen käsittelyyn perehdyttiin opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa. Haastateltavien tietosuojasta sekä anonymiteetin säilyttämisestä huolehdittiin koko opinnäytetyöprosessin ajan. Haastateltavilta ei kerätty henkilötietoja eikä heidän koulutustaustaansa selvitetty. Aineiston äänitysten ja litterointien sekä muiden tiedostojen ja asiakirjojen säilyttämisestä on huolehdittu asianmukaisesti niin, ettei aineistoon ja muihin tiedostoihin ole ollut pääsyä muilla kuin opinnäytetyön tekijöillä. Haastatteluaineisto sekä haastateltavien allekirjoittamat suostumuslomakkeet tuhoaan asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Opinnäytetyöprosessin aikana on noudatettu rehellisyyttä, tarkkuutta ja objektiivisuutta jokaisessa vaiheessa, ja toiminta on ollut luotettavaa, rehellistä sekä avointa koko prosessin ajan. Tämä on näkynyt esimerkiksi siinä, että opinnäytetyön tekijät ovat rehellisesti ja avoimesti kertoneet tutkimuksesta ja sen tavoitteista haastateltaville ja haastateltavien anonymiteetti on huomioitu ja tuotu heille esille koko opinnäytetyöprosessin ajan. Opinnäytetyön aikana on käyty jatkuvaa vastavuoroista reflektivoivaa keskustelua niin lähteiden käytöstä kuin opinnäytetyön aiheesta sekä sen rajaamisesta. Aineiston analyysivaihe on kuvailtu mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja avoimesti luotettavuuden lisäämiseksi.

Tämän opinnäytetyön tiedonhaussa oli haastavaa löytää tutkimuksia tukiviittomien vaikuttavuudesta normaalisti kehittyvien lasten kanssa ja erityisesti alle kolmevuotiaiden lasten kanssa. Tukiviittomien hyödyistä lapsen kielenkehitykselle löytyi tutkimuksia, mutta useimmiten ne linkittyivät kielenkehityksen pulmiin. Näitä tutkimuksia ei haluttu liikaa tuoda esille tässä opinnäytetyössä, koska ei voitu varmistua siitä, ovatko tukiviittomien hyödyt samat myös normaalisti kehittyvillä lapsilla. Tukiviittoma -sanalle oli olemassa myös monta englanninkielistä vastinetta, mikä osittain haastoi tiedonhakua. Launosen, Neuvosen ja Savolaisen (2022, 335) mukaan tukiviittomista käytetään englanninkielisessä ympäristössä termiä *key word signing*, mutta tutkimuksia löytyi kuitenkin muillakin termeillä. On mahdollista, että potentiaalisia tutkimuksia on voinut jäädä hyödyntämättä, koska englanninkielinen termistö tukiviittoma -sanalle oli niin laaja. Tiedonhaussa tehtiin paljon työtä sen eteen, että tutkimuksessa viitattiin nimenomaan tukiviittomiin eikä esimerkiksi

viittomakieleen. Tutkimuksissa saatettiin myös kertoa AAC-menetelmien hyödyntämisestä, mutta niistä ei löytynyt erikseen tukiviittomia, joten niitä ei ole hyödynnetty opinnäytetyössä.

Tässä opinnäytetyössä on pyritty käyttämään alkuperäisiä lähteitä mahdollisimman paljon ja välttämään toissijaisten lähteiden käyttöä. Sähköisten lähteiden käytössä on käytetty harkintaa varmistuen ja pohtien lähteen luotettavuutta ennen opinnäytetyössä käyttämistä. Opinnäytetyössä on käytetty sekä suomen- että englanninkielisiä lähteitä ja tutkimuksia. Opinnäytetyössä on pyritty käyttämään mahdollisimman ajankohtaista ja tuoretta kirjallisuutta ja yli kymmenen vuotta vanhojen lähteiden käyttö on ollut perusteltua ja harkittua.

Ylivoimaisesti haastavinta tutkimuksen aineiston analyysivaiheessa oli erotella haastateltavien kokemukset tukiviittomien käyttämisestä ja ajatukset tukiviittomien pedagogisesta hyödyntämisestä alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Tutkimuskysymyksissä haluttiin erotella kokemukset ja ajatukset toisistaan, mutta niiden erottelu koitui erittäin haastavaksi, koska aineistosta löytyi paljon yhteneviä pääteemoja sekä alateemoja. Tämä voi osaltaan heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuskysymyksiä luodessa tärkeintä oli muodostaa neutraalit kysymykset, jotka eivät sisällä ennako-oletuksia esimerkiksi siitä, että haastateltavat käyttäisivät tukiviittomia omassa lapsiryhmässään. Tutkimuskysymyksiä olisi voinut rajata tarkemmin, mikä olisi voinut helpottaa aineiston analyysivaihetta ja tutkimustulosten tarkastelua.

Tuomi ja Sarajärvi (2009) kirjoittavat, että laadullista tutkimusta toteutettaessa pohditaan, kuu- leeko tutkija tiedonantajia objektiivisesti vai vaikuttaako tutkijan havainnointiin jokin tutkijan oma taustatieto. Tutkimuksen luotettavuudessa tulisi tuoda esille tutkijan puolueettomuuden näkökulmaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135–136.) Opinnäytetyön toisella tekijällä on kokemusta lapsen kiel- lenkehityksen haasteista sekä tukiviittomien hyödyntämisestä kommunikoinnin tukena. Nämä ko- kemukset ovat voineet vaikuttaa tutkijan objektiivisuuteen, ja opinnäytetyöprosessin aikana on tutkijalla noussut vaikeita tunteita opinnäytetyön aiheesta, mutta ne eivät ole vaikuttaneet tutki- muksen toteutukseen tai luotettavuuteen. Opinnäytetyötä on ollut tekemässä kaksi tutkijaa, jotka ovat tehneet jatkuvaa molemminpuolista reflektointia yhdessä koko opinnäytetyöprosessin ajan, ja puolueettomuus sekä objektiivisuus ovat olleet tärkeitä reflektoinnin aiheita. Kahden tutkijan yhteisellä reflektoinnilla on voinut olla myönteisiä vaikutuksia tutkimuksen luotettavuuteen.

Tutkimuksessa haastateltiin vain kymmentä varhaiskasvatuksen opettajaa Jyväskylän kaupungin päiväkodeista, joten tutkimusta ei voida yleistää pienen otannan vuoksi. Vaikka tutkimustuloksista ei voida tehdä yleistyksiä tukiviittomien hyödyntämisestä kommunikoinnin tukena alle kolmevuotiaiden ryhmissä, tutkimus tuotti ajankohtaista tietoa tukiviittomien käyttämisestä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa tiedettiin tukiviittomista ja niitä pidettiin hyödyllisenä menetelmänä kommunikoinnin ja osallisuuden tukemisen näkökulmasta, mutta osaamista ei ollut riittävästi niiden systemaattiseen käyttöön. Osaamista tukisi koulutuksen järjestäminen sekä työyhteisön yhteinen tahtotila ottaa tukiviittomat käyttöön kommunikointia tukevana menetelmänä.

7.3 Jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyöprosessin aikana tuli esille, että tukiviittomista menetelmänä ja tukiviittomien vaikuttavuudesta kielenkehitykseen on paljon tutkittua tietoa, mutta ne keskittyvät laajasti johonkin kielellisen kehityksen haasteeseen. Yleisesti tukiviittomat koetaan hyödyllisenä menetelmänä kaikkien lasten kielenkehityksen tukemisen kannalta, mutta tällä hetkellä tutkimustietoa ei ole luotettavasti saatavilla aiheesta. Tutkimustietoa tulisi lisätä tukiviittomien vaikuttavuudesta normaalisti kehittyvien lasten kanssa, ja erityisesti alle kolmevuotiaiden lasten kanssa, joiden kielenkehitys on vielä alkutekijöissään.

Opinnäytetyössä tuli esille, että osa haastateltavista oli saanut tietoa tukiviittomista jo opintojen aikana, mutta niitä oli käsitelty lyhyesti ja pintapuolisesti esimerkiksi käymällä läpi muutama perusviittoma. Opinnäytetyön tekijöiden ammattikorkeakouluopintojen aikana ei ole käsitelty tukiviittomia, mutta työelämässä varhaiskasvatuksessa tukiviittomilla nähdään olevan suuri merkitys ja niistä on tietoa. Yksi jatkotutkimusehdotus voisi olla, kuinka paljon tukiviittomia käsitellään korkeakouluopinnoissa ja valmistaako korkeakouluopinnot tukiviittomien käyttöön työelämässä.

Tutkimustuloksista nousi vahvasti esille tukiviittomakoulutuksen järjestäminen työpaikalla. Koulutuksen järjestäminen nähtiin hyödyllisenä ja kiinnostusta koulutuksiin oli. Tutkimustietoa voisi lisätä siitä, kuinka paljon tukiviittomakoulutusta järjestetään työpaikalla ja vastaako se lapsiryhmien ja kasvattajien tarpeita, ja miten esimerkiksi esihenkilöt suhtautuvat koulutusten järjestämiseen.

Lähteet

- Adamson, L. & Dimitrova, N. 2014. Joint Attention and Language Development. Julkaisussa Encyclopedia of Language Development. Toim. P. Brooks & V. Kempe. Los Angeles: SAGE, 299–304. Viitattu 23.2.2023. <https://janet.finna.fi/>, ProQuest Ebook Central.
- Ahonen, T., Määttä, S., Meronen, A. & Lyytinen, P. 2014. Kielenkehityksen vaikeudet. Julkaisussa Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Toim. T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen. 4. Uud.p. Jyväskylä: PS-kustannus, 72–103.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7.p. Tampere: Vastapaino.
- Fitzpatrick, E. M., Thibert, J., Grandpierre, V. & Johnston, J. C. 2014. How HANDy are baby signs? A systematic review of the impact of gestural communication on typically developing, hearing infants under the age of 36 months. *First Language*, 34, 6, 486–509. <https://doi.org/10.1177/0142723714562864>.
- Heiskanen, N. 2019. Tuen prosessit ja lähtökohdat. Julkaisussa Varhaiserityiskasvatus. Toim. P. Pihlaja & R. Viitala. 2. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 95–118.
- Heiskanen, N., Neitola, M., Syrjämäki, M., Viljamaa, E., Nevala, P., Siipola, M. & Viitala, R. 2021. Kehityksen ja oppimisen tuki sekä inklusiivisuus varhaiskasvatuksessa. Selvitys nykytilasta kunnallisissa ja yksityisissä varhaiskasvatuspalveluissa sekä esitys kehityksen ja oppimisen tuen malliksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:13. Viitattu 8.12.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-829-8>.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Huuhtanen, K. 2012a. Kommunikointi elein ja viittomin. Julkaisussa Puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät Suomessa. Toim. K. Huuhtanen. Uud. laitos. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 27–31.
- Huuhtanen, K. 2012b. Mitä kommunikointi on? Julkaisussa Puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät Suomessa. Toim. K. Huuhtanen. Uud. laitos. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 12–25.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2012. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 21.12.2022. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.
- Iverson, J. M. & Goldin-Meadow, S. 2005. Gesture Paves the Way for Language Development. *Psychological Science*, 16, 5, 367–371. Viitattu 7.3.2023. <https://janet.finna.fi/>, Sage journals.

Johnston, J. C., Durieux-Smith, A., & Bloom, K. 2005. Teaching gestural signs to infants to advance child development: A review of the evidence. *First Language*, 25, 2, 235–251. Viitattu 9.12.2022. <https://janet.finna.fi/>, Sage journals.

Kallio, A. N.d. Litterointi. Julkaisussa Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Toim. J. Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 7.4.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L. 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Helsinki: Otava.

Karlsson, L. 2020. Studies of Child Perspectives in Methodology and Practice with ‘Osallisuus’ as a Finnish Approach to Children’s Reciprocal Cultural Participation. Julkaisussa *Childhood Cultures in Transformation. 30 Years of the UN Convention on the Rights of the Child in Action towards Sustainability*. Toim. E. E. Ødegaard & J. S. Borgen. Leiden/Boston: Brill Sense, 246–273. Viitattu 20.3.2023. <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/48302/9789004445666.pdf?sequence=1#page=267>.

Kehityksellinen kielihäiriö. 2019. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Foniatriit ry:n ja Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 24.1.2023. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50085#K1>.

Ketonen, R., Launonen, K., Ikonen, A., Salmi, P., Palmroth, A., Röman, M. & Mattinen, A. 2014. Kieli ja viestintä. Julkaisussa *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Toim. T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen. 4. Uud.p. Jyväskylä: PS-kustannus, 201–225.

Korpilahti, P. & Pihlaja, P. 2019. Puheen ja kielen kehityksen vaikeudet. Julkaisussa *Varhaiserityiskasvatus*. Toim. P. Pihlaja & R. Viitala. 2. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 183–199.

Kunnari, S. & Laasonen, M. 2022a. Kehityksellinen kielihäiriö. Julkaisussa *Lasten kielelliset vaikeudet. Haasteiden tunnistaminen ja kuntoutus*. Toim. S. Kunnari & M. Laasonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 88–104.

Kunnari, S. & Laasonen, M. 2022b. Lapsen puheen, kielen ja kommunikoinnin vaikeudet. Julkaisussa *Lasten kielelliset vaikeudet. Haasteiden tunnistaminen ja kuntoutus*. Toim. S. Kunnari & M. Laasonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 10–18.

Kunnari, S. & Paavola, L. 2012. Vuorovaikutus äänteellisen kehityksen perustana. Julkaisussa *Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys*. Toim. S. Kunnari & T. Savinainen-Makkonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 57–62.

Kunnari, S. & Savinainen-Makkonen, T. 2012. Ääntely ennen jokellusta. Julkaisussa *Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys*. Toim. S. Kunnari & T. Savinainen-Makkonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–72.

Kunnari, S. & Savinainen-Makkonen, T. 2020. Äänteelliset taidot. Julkaisussa Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Toim. E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukola. Jyväskylä: PS-kustannus, 59–75.

Kuula-Luumi, A. N.d. Tutkimuslupa, suostumus, informointi ja tietosuoja. Julkaisussa Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Toim. J. Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 8.4.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimuslupa-suostumus-informointi-ja-tietosuoja/>.

L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki. Viitattu 15.12.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>.

L 1183/2021. Laki varhaiskasvatuslain muuttamisesta. Viitattu 20.2.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20211183>.

Laakso, M-L. 2014. Esikielellinen vuorovaikutus ja viestintä. Julkaisussa Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Toim. T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen. 4. Uud.p. Jyväskylä: PS-kustannus, 22–50.

Launonen, K. 2012. Viittomien käyttö kielen ja kommunikointitaitojen kehittämisessä. Julkaisussa Puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät Suomessa. Toim. K. Huuhtanen. Uud. laitos. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 32–39.

Launonen, K. 2023. Vuorovaikutus. Kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. 6. painos, uudistettu laitos. Espoo: Opik.

Launonen, K., Neuvonen, K. & Savolainen, I. 2022. Puhetta tukeva viestintä arjen kuntoutuksessa. Julkaisussa Lasten kielelliset vaikeudet. Haasteiden tunnistaminen ja kuntoutus. Toim. S. Kunnari & M. Laasonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 332–352.

Leech, E. & Cress, C. 2011. Indirect Facilitation of Speech in a Late Talking Child by Prompted Production of Picture Symbols or Signs. *Augmentative and Alternative Communication*, 27, 1, 40–52. Viitattu 25.1.2023. <https://janet.finna.fi/>, Taylor & Francis Online.

Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Julkaisussa Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Toim. J. Heikka, E. Fonsén, J. Elo & J. Leinonen. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 16–40.

Lyytinen, P. 2014. Kielenkehityksen varhaisvaiheet. Julkaisussa Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Toim. T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen. 4. Uud.p. Jyväskylä: PS-Kustannus, 51–71.

Merikoski, H. & Pihlaja, P. 2019. Puheen ja kielen kehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Julkaisussa Varhaiserityiskasvatus. Toim. P. Pihlaja & R. Viitala. 2. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 201–221.

Paavola-Ruotsalainen, L. & Rantalainen, K. 2020. Varhaiset vuorovaikutustaidot. Julkaisussa Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Toim. E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola. Jyväskylä: PS-kustannus, 17–36.

Patton, M. Q. 2002. Qualitative Research & Evaluation Methods. 3. painos. Thousand Oaks (CA): Sage.

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi eli AAC. 2023. Papunetin www-sivu. Viimeisin päivitys 13.1.2023. Viitattu 25.1.2023. <https://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaava-kommunikointi-eli-aac>.

Qvarnström, M., Ikonen, A., Ketonen, R., Lautamo, T., Aro, T., Jordan-Kilkki, P., Kokko, J., Nieminen, M., Salo, E., Jalkanen, H. & Siiskonen, T. 2014. Tuki- ja kuntoutusmuodot. Julkaisussa Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Toim. T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen. 4. Uud.p. Jyväskylä: PS-Kustannus, 154–170.

Rautakoski, P., af Ursin, P., Carter, A. S., Kaljonen, A., Nylund, A. & Pihlaja, P. 2021. Communication skills predict social-emotional competencies. Journal of Communication Disorders, 93, 106138. Viitattu 10.3.2023. <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2021.106138>.

Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 15:2019. Viitattu 19.12.2022. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf.

Salminen, J. & Salonen, E. 2022. Alle kolmivuotiaiden lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen. Julkaisussa Pienet tuetut askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt. Toim. N. Heiskanen & M. Syrjämäki. Jyväskylä: PS-kustannus, 217–234.

Savinainen-Makkonen, T. & Hällback, H. 2012. Äänteellisen kehityksen ongelmat sairauksien ja oireyhtymien osana. Julkaisussa Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys. Toim. S. Kunnari & T. Savinainen-Makkonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 269–289.

Siiskonen, T., Aro, T. & Lyytinen, P. 2014. Havainnointi, arviointi ja tutkimuksiin ohjaaminen. Julkaisussa Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Toim. T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen. 4. Uud.p. Jyväskylä: PS-Kustannus, 121–136.

Stolt, S. & Salmi, P. 2020. Sanaston kehitys. Julkaisussa Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Toim. E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola. Jyväskylä: PS-kustannus, 77–93.

Stolt, S. & Vehkavuori, S. 2022. Varhaisen kielellisen kehityksen arviointi ja seulonta. Julkaisussa Lasten kielelliset vaikeudet. Haasteiden tunnistaminen ja kuntoutus. Toim. S. Kunnari & M. Laasonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 45–63.

Tolvanen, L. 2009. CP-vamman vaikutus puheeseen, kieleen ja kommunikaatioon. Julkaisussa Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Toim. K. Launonen & A-M. Korpijaako-Huuhka. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 95–118.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2020. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Julkaisussa Varhaiskasvatuksen käsikirja. Toim. E. Hujala & L. Turja. Jyväskylä: PS-kustannus, 38–55.

Turja, L. & Vuorisalo, M. 2022. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Julkaisussa Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Toim. M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen. Tampere: Vastapaino, 37–56.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 7.12.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Viitattu 16.2.2023. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2.

Liitteet

Liite 1. Saatekirje

Hyvä varhaiskasvatuksen opettaja,

Olemme sosionomiopiskelijat Henna Kivinen ja Laura Lähdeaho Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, ja toteutamme kevään 2023 aikana haastattelututkimuksen tukiviittomien hyödyntämisestä kommunikoinnin tukena alle kolmevuotiaiden ryhmissä varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessamme haastattelemme **alle kolmevuotiaiden** ryhmissä työskenteleviä varhaiskasvatuksen opettajia. Haastattelujen avulla tutkimme, millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on tukiviittomista, ja millaisia ajatuksia tukiviittomien hyödyntämisestä alle kolmevuotiaiden ryhmässä on. Toivoisimme osallistumistanne haastatteluun, sillä jokainen haastattelu antaa meille arvokasta tietoa aiheesta varhaiskasvatuksen ammattilaisilta.

Haastattelut on tarkoitus toteuttaa yksilöhaastatteluina päiväkodilla helmikuun 2023 alkupuolella. Haastatteluun suosittelemme varaamaan aikaa noin 30 min. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista, luottamuksellista ja anonyymiä ja tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Haastattelut nauhoitetaan ja haastatteluaineistoa käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimusaineisto kerätään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten, jonka jälkeen tutkimusaineisto hävitetään. Tutkimustulokset raportoidaan opinnäytetyössämme, joka valmistuu kevään 2023 aikana ja on valmistuttuaan luettavissa julkaisuarkisto Theseuksessa (theseus.fi).

Mikäli teillä tulee mitään kysyttävää tutkimukseemme liittyen, meihin voi olla yhteydessä sähköpostilla tai puhelimitse. Kiitos yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin

Henna Kivinen

Laura Lähdeaho

Liite 2. Suostumuslomake

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tämä on suostumuslomake opinnäytetyön tutkimukseen, jonka aiheena on tukiviittomien hyödyntäminen kommunikoinnin tukena alle kolmevuotiaiden ryhmissä varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen toteuttavat sosionomiopiskelijat Henna Kivinen ja Laura Lähdeaho Jyväskylän ammattikorkeakoulusta.

Minulle on toimitettu saatekirje, jossa on perustiedot tutkimuksesta. Henkilötietojani ei kerätä tutkimuksessa, ja vastaukseni ovat anonyymejä. Annan luvan käyttää haastatteluaineistoa tutkimuksessa. Tutkimusaineisto säilytetään tietoturvallisesti ja hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja voin keskeyttää tutkimukseen osallistumisen halutessani milloin tahansa, ja minulle ei tästä aiheudu mitään kielteisiä seurauksia.

Allekirjoittamalla tämän lomakkeen osoitan ymmärtäväni minulle annetut tiedot ja ilmaisen haluni osallistua tutkimukseen.

Päivämäärä ja paikka

Allekirjoitus

Liite 3. Haastattelurunko

Teemat: Kokemukset tukiviittomista, Tukiviittomat alle kolmevuotiaiden ryhmässä, Kommunikoinnin ja osallisuuden tukeminen

Kokemukset tukiviittomista:

- Mitä tiedät tukiviittomista?
- Mistä olet saanut tietoa tukiviittomista?
- Onko sinulla kokemusta tukiviittomien käyttämisestä? Jos on, niin millaista?
- Missä tilanteissa/toiminnoissa olet käyttänyt tukiviittomia?
- Kannustetaanko työyhteisössä tukiviittomien käyttöön? Jos kannustetaan, niin miten?

Tukiviittomat alle kolmevuotiaiden ryhmässä:

- Käytätkö tällä hetkellä tukiviittomia lapsiryhmässäsi? Missä tilanteissa/toiminnoissa?
- Käyttäisitkö tukiviittomia lapsiryhmässäsi? Miksi, miksi ei?
- Missä tilanteissa koet, että tukiviittomien käytöstä voisi olla hyötyä lapsiryhmässäsi?
- Koetko tukiviittomien käytössä jotain haasteita?
- Miten koet tukiviittomat osana lapsiryhmän pedagogiikkaa?
- Millaisia sanoja olisi mielestäsi tärkeää osata viittoja?

Kommunikoinnin ja osallisuuden tukeminen:

- Koetko, että tukiviittomien käytöllä voidaan tukea alle kolmevuotiaan lapsen kommunikointia? Jos voidaan, niin miten?
- Koetko, että tukiviittomien käytöllä voidaan edistää lapsen osallisuutta varhaiskasvatuksessa? Jos voidaan, niin miten?
- Käytetäänkö ryhmässäsi muita kommunikointia tukevia menetelmiä?
- Voiko tukiviittomien käytöstä olla jotain haittaa lapsen puheen kehitykseen tai kommunikointiin?